

- 03 Εισαγωγή
Αλέκος Γεωργόπουλος
- 16 Μερικά λόγια για το παρελθόν...
Θραύσματα ακαδημαϊκής συν-τριβής
και μνήμης για ένα Δάσκαλο
Γιώργος Μαυρογιώργος
- 24 Αναμνήσεις από τα πρώτα χρόνια
λειτουργίας του Τμήματος Νηπιαγωγών
Μαρία Σμαράγδα Τσιαντζή
- 33 Πρόσωπα και πράγματα της εποχής εκείνης
Χρυσάνθη Μαυροπούλου Τσιούμη
- 38 Η αποδοχή της διαφορετικότητας
Κώστας Μπακιρτζής
- 44 ...για το παρόν...
Το Τ.Ε.Π.Α.Ε. κατά το 2014
Μαριάννα Τζεκάκη
- 49 Ο τομέας αισθητικής παιδείας σήμερα
Εύα Παυλίδου
- 55 Ο Σωφρόνης που μας έφυγε...
Ρούλα Τσοκαλίδου
- ...και το μέλλον
- 62 Τα Παιδαγωγικά Τμήματα βρίσκονται ψηλά
στις προτιμήσεις των υποψηφίων για τα ΑΕΙ
Αργύρης Κυρίδης

68
74

Το μέλλον των Παιδαγωγικών Τμημάτων;
Αναστάσιος Μικρόπουλος

Παιδαγωγικά Τμήματα και νεοφιλελεύθερη
παγκοσμιοποίηση: Όρια, δυνατότητες,
προοπτικές στην εποχή της κρίσης
Νίκος Φωτόπουλος

Κατάλογος συγγραφέων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

30

ΧΡΟΝΙΑ

03

Τα 30χρονα του Τμήματος (πρώην) Νηπιαγωγών και (νυν) Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Π.Α.Ε.). Όταν φτάνεις να γιορτάσεις τα 30χρονα ενός θεσμού, σημαίνει ότι έχουν ήδη γίνει πολλά πράγματα, αλλά όπως συνήθως συμβαίνει υπολείπονται να γίνουν πολύ περισσότερα. Αναγκαστικά οι σκέψεις και τα συναισθήματα περιίπτανται, κάνοντας ένα πίσω-μπρος στον χρόνο, για να μπορέσουν να δουν, να αναλογιστούν και να αξιολογήσουν τα γεγονότα όλου του προηγούμενου διαστήματος.

Δεν υπάρχει λοιπόν περίπτωση για κάποια/ον που θέλει να ξαναγυρίσει πίσω εκεί στα μέσα της δεκαετίας του '80, να μην διακρίνει τον άνθρωπο που «κυνήγησε» όσο κανείς άλλος την ίδρυση των πανεπιστημιακών Παιδαγωγικών Τμημάτων στην Ελλάδα, τον Χρίστο Φράγκο. Αυτός ήταν ο άνθρωπος που, αφού πήρε τις αποστάσεις του από την παραδοσιακή παιδαγωγική σχολή σκέψης, έκανε προσωπικό του στοίχημα τη θέσμισή τους, μόχθησε για να στελεχώσει το Τμήμα μας, διοίκησε το δημιουργημά του επί σειρά ετών, όντας το κόκκινο νήμα που συνέδεε όλες τις εκφάνσεις της δραστηριότητας του Τμήματος. Ακόμη και μετά την αφυπηρέτησή του συνέχισε να συνεισφέρει στον επιστημονικό κλάδο που θεράπευε και να είναι πηγή έμπνευσης για όλους/ες μας, καταλήγοντας να θεωρηθεί ως πατρική φιγούρα από πολλές/ούς από μας που τότε κάναμε τα πρώτα μας βήματα. Δεν «τα κατάφερε» να είναι παρών στον γιορτασμό των 30χρονων αλλά είχαμε προλάβει και τον γιορτάσαμε στα 20χρονα (το 2005) αφιερώνοντας ένα κομμάτι της τότε ημερίδας στον ίδιο, στα επιτεύγματά του και τέλος απονέμοντάς του τιμητική πλακέτα. Το ακαδημαϊκό μνημόσυνό του παρουσιάζεται από τον Γιώργο Μαυρογιώργο

Δίπλα του στα πρώτα χρόνια στάθηκε μια μητρική φιγούρα που δεν ξεχνιέται εύκολα. Η Μαρίκα Τσιαντζή ήταν πά-

04

ντα παρούσα, χαλκέντερη, φροντίζοντας σχεδόν για όλα, εμπνέοντας τις αποσπασμένες νηπιαγωγούς, κάνοντας μαθήματα, επιβλέποντας τις πρακτικές ασκήσεις των φοιτητριών και οργώνοντας τη Θεσσαλονίκη για να τις παρακολουθήσει «επί το έργον», στα διάφορα νηπιαγωγεία της πόλης και έχοντας πάντα ένα καλό λόγο για τον καθένα μας. Στο άρθρο της περιγράφει πολύ γλαφυρά εκείνη την «ηρωική» εποχή, κατά την οποία ξεκινούσε να λειτουργεί ο θεσμός που σήμερα λέγεται Τ.Ε.Π.Α.Ε., ενώ τα διοικητικά, οικονομικά και εκπαιδευτικά προβλήματα κάθε άλλο παρά έλειπαν. Φαίνεται να υπερηφανεύεται για το γεγονός ότι πολλές απόφοιτες από το τμήμα μας έγιναν μέλη Δ.Ε.Π. σε άλλα πανεπιστημιακά τμήματα, αλλά και για τον θεσμό της εξομοίωσης που μαζί με τον Φράγκο σχεδίασαν και υλοποίησαν, δίνοντας σε όλους/ες εμάς σήμερα το δικαίωμα να λέμε ότι πρώτοι και μόνοι/ες» προηγηθήκαμε του υπουργείου και ξεκινήσαμε την εξομοίωση των παλιών νηπιαγωγών δουλεύοντας εντελώς εθελοντικά!

Η τετραπέρατη Χρυσάνθη Τσιούμη, συνήθως αναπληρώτρια πρόεδρος δίπλα στον Φράγκο, βάζει το δάκτυλό της «επί των τύπων των ήλων» του προβλήματος των τότε Παιδαγωγικών τμημάτων: το γεγονός ότι σχεδόν όλες/οι μας -τότε- δεν είχαμε τα αναγκαία παιδαγωγικά εφόδια προερχόμενες/οι από άλλα επιστημονικά πεδία. Σιγά-σιγά όμως, τόσο η ίδια όσο και εμείς οι υπόλοιπες/οι αρχίσαμε να μπαίνουμε στο νόημα και φτάσαμε εδώ που είμαστε. Θυμάται τις επιτυχημένες προσπάθειες για τη στελέχωση του Τμήματος, τις συνεστιάσεις της Μαρίκας (Τσιαντζή) που ίσως τις αναπολούμε με νοσταλγία έκτοτε, τα εξωστρεφή συνέδρια στο κέντρο επιμόρφωσης της Κρυσπηγής, μιλάει για τη δημιουργία του Παιδικού Κέντρου και την πρωτοποριακή λειτουργία της εξομοί

Φλώρινας και τη δραματική έλλειψη υποδομής που ξεπερνιόταν με παραχωρήσεις από άλλα τμήματα. Εκφράζει τη λύπη της τέλος για το γεγονός ότι ο Φράγκος δεν έγινε ποτέ κοσμήτορας της Παιδαγωγικής Σχολής.

Το χαρακτηριστικό που αποτέλεσε έκπληξη για πολλούς (και πολλές) από μας και που είχε ιδιαίτερη συνεισφορά στην εδραίωση μιας ατμόσφαιρας ελευθερίας ήταν η αποδοχή του διαφορετικού ισχυρίζεται ο Κώστας Μπακιρτζής, διηγούμενος και τη δική μου εμπειρία και βίωμα ως μέλος του τμήματος. Μάλιστα θεωρεί ότι κομβική συνεισφορά στην εμπέδωση αυτού του κλίματος είχε ο εκλιπών Χρίστος Φραγκός, όντας «ανοιχτός» και σε αντικείμενα που σε μεγάλο βαθμό ήταν ακατανόητα για πολλούς συναδέλφους του τμήματος τότε.

Η δημιουργία των πανεπιστημιακών παιδαγωγικών τμημάτων ήταν πάγιο και δίκαιο αίτημα/όνειρο της Διδακταλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος (Δ.Ο.Ε.) που ιδρύθηκαν το 1984-85 με πενιχρά μέσα (το Τ.Ε.Π.Α.Ε. είχε τότε 5 ανθρώπους) και έφτασαν να βάλουν τη σφραγίδα τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με τα πεπραγμένα τους: δημοσιεύσεις, ερευνητικά προγράμματα, βιβλία, εκδηλώσεις. Στο πλαίσιο αυτό «το δικό μας» το Τ.Ε.Π.Α.Ε. -γράφει η Μαριάννα Τζεκάκη- χωρίς να παρεκκλίνει των στόχων του, κατάφερε να οικοδομήσει και να αλλάξει τρεις φορές το πρόγραμμα σπουδών, να εκπαιδεύσει μελλοντικούς εκπαιδευτικούς, να επιμορφώσει κάποιους άλλους, να εξομοιώσει τα πτυχία αυτών που είχαν αποφοιτήσει από τις διετείς Παιδαγωγικές Ακαδημίες, να οργανώσει κάθε είδους εκδηλώσεις-από σεμινάρια έως συνέδρια-και να φτάσει να εποπτεύει το παιδικό κέντρο του Α.Π.Θ., να «τρέχει» δέκα μεταπτυχιακά προγράμματα, να αξιολογηθεί από εξωτερικούς αξιολογητές με επιτυχία και να έχει πάνω από 1000 φοιτήτριες και φοιτητές.

Στη συνέχεια η Εύα Παυλίδου μιλάει για τον τομέα Αισθητικής Αγωγής, εκθέτει τα επιτεύγματά του (επιστημονικό έργο, εμπειρίες βιωματικού τύπου που προσφέρονται στις και στους-μελλοντικές νηπιαγωγούς, καλλιτεχνικές ομάδες φοιτητριών και φοιτητών που συμμετέχουν σε πολυειδείς δραστηριότητες κ.λπ.), αναφέρεται στην αριθμητική συρρίκνωση του τομέα και τελειώνει με τις τιμητικές προφορικές επισημάνσεις των εξωτερικών αξιολογητών.

Μέσα στα χρόνια είχαμε και απώλειες: Νίκος Παραλής, Κώστας Μαναβόπουλος, Χρίστος Φράγκος, Σοφρώνης Χατζησαββίδης είναι κάποιοι από αυτούς που χάσαμε. Η Ρούλα Τσοκαλίδου, γράφει εμφανώς κάτω από το κράτος της συγκίνησης για τον πρόσφατο και αιφνίδιο χαμό του καθηγητή του τμήματός μας Σοφρώνη Χατζησαββίδη, δίνει πολλά βιογραφικά στοιχεία, μιλά για τη συνεργασία που ανέπτυξε μαζί του και τις αρμοδιότητες που μοιράστηκαν και τελειώνει ευχαριστώντας τον για το γεγονός ότι ήταν πάντα διακριτικά παρών σε όλες τις πρωτοβουλίες του τομέα του αλλά και του Τμήματος.

Το θέμα της ταυτότητας των παιδαγωγικών τμημάτων είναι ένα διαρκές ερώτημα: είναι τόποι απλής επαγγελματικής κατάρτισης ή παραγωγής επιστημόνων; Ο Αναστάσιος Μικρόπουλος τείνει προς την άποψη ότι στα ίδια τα τμήματα αυτά δεν έχει ωριμάσει η συζήτηση αυτή, αφήνοντάς τα παγιδευμένα-ακόμη και τώρα μετά από 30 χρόνια από την ίδρυσή τους-στη διάσταση της επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία ήταν και η οπτική των παιδαγωγικών ακαδημιών και τις οποίες αντικατέστησαν προσπαθώντας να αναβαθμίσουν το έργο τους. Σύμφωνα με τον ίδιο ερευνητή «Τα παιδαγωγικά τμήματα οφείλουν, όσον αφορά τον ρόλο τους στην εκπαίδευση μελλοντικών εκπαιδευτικών, να παρέχουν στέρεο θεωρητικό υπόβαθρο, εφαρμοσμένη εκπαίδευση υψηλού επιπέδου και κατάρτιση, καθώς και την

απαραίτητη πρακτική άσκηση», ώστε να μπορέσουν να πάρουν τα ίδια αποκλειστικά στα χέρια τους το μέλλον τους.

Υπάρχει άραγε μέλλον για τα Παιδαγωγικά Τμήματα; Το ερώτημα αυτό αναλαμβάνει να διερευνήσει ο Αργύρης Κυρίδης συζητώντας όμως το παρόν τους και προσπαθώντας να εκθέσει τις σύγχρονες αιτίες της κακοδαιμονίας τους: υποχρηματοδότηση, υποστελέχωση, υποβάθμιση των πρακτικών ασκήσεων των φοιτητριών/των λόγω έλλειψης πεπειραμένων αποσπασμένων νηπιαγωγών, συρρίκνωση της έρευνας, ευέλικτη απασχόληση των αποφοίτων, καταστροφάντηση του εκπαιδευτικού κόσμου και αθρόες μεταγραφές. Όλα τα προηγούμενα εδράζονται στη γνωστή «αγοραία» άποψη για την εκπαίδευση που την θέλει να είναι ένα αγαθό που αγοράζεται και πωλείται κατά βούληση, για χάρη της ανταγωνιστικότητας. Καταλήγει στο παρήγορο συμπέρασμα ότι η ίδια η αγορά φαίνεται να ευνοεί τα Παιδαγωγικά Τμήματα, αφού αυτά βρίσκονται πολύ ψηλά στις προτιμήσεις των υποψηφίων για τα Α.Ε.Ι.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η εδραιωμένη ως κυρίαρχη πολιτικοοικονομική αντίληψη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση υποτιμά συστηματικά τις ανθρωπιστικές σπουδές θεωρώντας ότι δεν παράγουν πλούτο με την έννοια που μια άλλη θετική επιστήμη παράγει, επομένως έχει προχωρήσει και σε μια διαδικασία αμφισβήτησης, απαξίωσης και εν τέλει συρρίκνωσής τους, με μεθόδους που αρχίζουν με τις περικοπές δαπανών και φτάνουν στον επικοινωνιακό διασυρμό. Το «κερασάκι στην τούρτα» ήταν ο νόμος για την εισαγωγή νέων φοιτητών/τριών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, που δημιουργήσει ειδική κατεύθυνση παιδαγωγικών επιστημών. Ο Νίκος Φωτόπουλος διατυπώνει λοιπόν το ερώτημα που φαίνεται να απασχολεί όλο και περισσότερο: Η δημιουργία μίας αποκλειστικής κατεύθυνσης παιδαγωγικών επιστημών θα ενισχύσει το επάγγελμα του παιδαγω-

γού ή θα οδηγήσει σε περαιτέρω συρρίκνωση και μαρασμό; Αναλύοντας τους παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού (τρόπος επιλογής, δυνατότητες επαγγελματικής ανάπτυξης, δημογραφία, ταξικότητα της εκπαίδευσης, το μνημονιακό τοπίο των τελευταίων χρόνων) καταλήγει στην ανάγκη διαμόρφωσης «μιας συνεκτικής και μακροπρόθεσμης στρατηγικής ανάπτυξης των παιδαγωγικών Τμημάτων με τρόπο που να διασφαλίζεται η αξιοπιστία και η υψηλή ποιότητα του ρόλου και προσφοράς τους στην ελληνική κοινωνία» με ενισχυμένο το ερευνητικό τους προφίλ. Επί πλέον και μέσα στο πλαίσιο της ίδιας στρατηγικής, οφείλουν (τα παιδαγωγικά τμήματα) να συνεισφέρουν στην επαναθεμελίωση της δομικής σχέσης τους με την εκπαιδευτική και σχολική κοινότητα και να πρωτοστατήσουν στην αναζήτηση, επιστημονική θεμελίωση καθώς και τη διάδοση της καινοτομίας, προς την κατεύθυνση υπέρβασης της παραδοσιακής άποψης για την παιδεία.

Αλέκος Γεωργόπουλος

Μερικά λόγια
για το ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

Θραύσματα ακαδημαϊκής συν-τριβής και μνήμης για ένα Δάσκαλο

Γιώργος Μαυρογιώργος

Την ίδια εποχή που στο Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ένας πρύτανης εισάγει (το 2014) με τον πιο αυταρχικό και κυνικό τρόπο τα νέα ήθη μιας αγοραίας πολυπραγμοσύνης και τον έμπρακτο εναγκαλισμό με τον εξουσιαστικό ιστό μιας απονομιμοποιημένης κυβέρνησης, δυο λαμπροί πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, που έφυγαν από κοντά μας, μας υπενθυμίζουν πως έχουμε πολύ αγώνα μπροστά μας για να αντιπαλέψουμε αποτελεσματικά τη νεοφιλελεύθερη επίθεση ενάντια στην τρίτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση. Η σημερινή εκδήλωση είναι αρκετά επιβαρυνμένη. Με όλα αυτά που συμβαίνουν και μετά από αυτά που άκουσα, νιώθω να αναπνέω μέσα σε μια ατμόσφαιρα χαρμολύπης. Το Τμήμα Επιστημών Αγωγής και Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. γιορτάζει τα 30 χρόνια λειτουργίας του. Πώς να γιορτάζει κανείς σε τέτοιους χαλεπούς καιρούς; Μαζί με τα τριαντάχρονα, το Τμήμα θυμάται και τιμά τον ακαδημαϊκό δάσκαλο, Χρίστο Φράγκο. Εκτός προγράμματος ήταν το πένθος για την πρόσφατη απροσδόκητη απώλεια του αγαπητού συναδέλφου Σωφρόνη Χατζησαββίδη. Ας μου συγχωρέσετε κι εκείνος κι εσείς τη μονομέρεια της δικής μου παρέμβασης.

Εκδηλώσεις, όπως η σημερινή, είναι μια επινόηση, που όπως και άλλες ανάλογες του είδους, έχουν ως βάση την οργάνωση της συλλογικής μας μνήμης και λήθης, στον ιδιαίτερο χώρο της εκπαίδευσης. Το τι θυμόμαστε και τι ξεχνάμε, είτε συλλογικά είτε ατομικά, είναι, από μόνο του, ένα πολύ ενδιαφέρον ζήτημα. Για τη συγκεκριμένη περίπτωση,

θα έλεγα, πως η εκδήλωση -πολύ περισσότερο, βέβαια, τα όσα θα πω- χωρίς να υποτιμώ τη σημασία τους, έχουν πολύ περιορισμένες δυνατότητες για να μπορούν να αναμετρηθούν με αυτό το παιχνίδι της μνήμης και της λήθης. Το ζήτημα αποκτάει έκτακτη επικαιρότητα, σε μια εποχή βίαιης και ολοκληρωτικής νεοφιλελεύθερης επίθεσης που σημειώνεται στην ελληνική εκπαίδευση και στην ελληνική κοινωνία, μέσα στη δίνη των μνημονιακών πολιτικών που ασκούνται σε ένα παρόν που έχει δύσκολους λογαριασμούς με το παρελθόν του, αλλά και το μέλλον.

Μνήμη, λοιπόν, κι απόδοση τιμής κι αναγνώρισης σε ένα δάσκαλο που δε ζει πια. Σε μια ιδιαίτερος οξυμένη κοινωνικοπολιτική συγκυρία. Εμείς που έχουμε μείνει πίσω, κατόπιν εορτής, και ερήμην του, παίρνουμε την πρωτοβουλία κάποιων ασκήσεων μνήμης και αναγνώρισης του έργου του ακαδημαϊκού Δασκάλου στο πλαίσιο ενός παρελθόντος χρόνου, μέσα από τις δικές μας κατασκευές. Θα ήταν αλλιώς, εάν και όσο ζούσε. Θα είχε δυνατότητα να συγκατανεύει, να διαφωνεί, να συμπληρώνει, να διορθώνει. Να κουνάει το κεφάλι. Με λίγα λόγια να συμμετέχει. Να χαρεί και να εκπλαγεί ή και να αναρωτηθεί. Η σημερινή εκδήλωση δεν προσφέρεται ούτε για αντίλογο από τη μεριά του ούτε για αντίδωρο από τη μεριά μας. Μετά τον θάνατό του, μπορούμε να μιλήσουμε και να πενήθσουμε μόνο εμείς, όσο είμαστε στη ζωή. Όπως και να είναι, πρόκειται για μια εκδήλωση μονολόγου. Η επιβίωσή του στις αναμνήσεις όλων όσων έζησαν μαζί του ή που τον γνώρισαν, που συνεργάστηκαν μαζί του, που τον είχαν δάσκαλο και συνάδελφο είναι, όσο κρατάει η δική τους ζωή, μια μορφή ζωντανής επιβίωσης του ίδιου αλλά και επιβεβαίωσης. Έχει κι ανάμνηση τα όριά της.

Ο Δάσκαλός μας έφυγε, πριν από καιρό, τη μέρα που το Πανεπιστήμιο στα Γιάννενα, γιόρταζε τα πενήντα χρόνια από την ίδρυσή του. Εκείνη τη μέρα ολοκλήρωσε αυτό που συγκροτεί την ιστορία του ως παρελθόν. Ήταν μόλις

δύο χρόνια, μετά την έναρξη της λειτουργίας του, στα 1964, όταν είχε έρθει στο Πανεπιστήμιο. Το βρήκε με 500 περίπου φοιτητές και ευάριθμους (δηλαδή πολύ λίγους) συναδέλφους του. Ήταν όλα τα θέματα ανοιχτά και σε κατάσταση επείγουσας εξασφάλισης των στοιχειωδών προϋποθέσεων διδασκαλίας και συνεργασίας. Τριτοετής φοιτητής, τότε, είχα διακρίνει την αποφασιστικότητά του και τα οράματά του για την οργάνωση των παιδαγωγικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο και, ιδιαίτερα, στη Φιλοσοφική Σχολή, και να η δικτατορία! Μετά τη δικτατορία, το θέμα το έβαλε πιο επιτακτικά. Το πεδίο για την καθιέρωση των Παιδαγωγικών Σπουδών σε μια Φιλοσοφική Σχολή ήταν αρκετά δυσπρόσιτο. Σε αυτό, βέβαια, συντελούσε και η παραδοσιακή κυριαρχία του κλασικισμού και του φιλολογισμού. Το θέμα αυτό βρίσκεται ακόμη, και σήμερα, σε εκκρεμότητα, αν και, κατά πως φαίνεται, θα εκφυλιστεί σε μια εμπορευματική υπόθεση πιστοποίησης αυτού που έχει τεχνοκρατικά οριστεί ως παιδαγωγική και διδακτική επάρκεια. Ως γνωστόν, μετά την τριμερή κατάτμηση της Φιλοσοφικής Σχολής, όσοι πτυχιούχοι των τμημάτων Ιστορίας-Αρχαιολογίας και Φιλολογίας εξασφαλίζουν θέση εργασίας στην εκπαίδευση, δε διαθέτουν στοιχειώδη πανεπιστημιακή παιδαγωγική κατάρτιση. Πολύ περισσότερο, οι εκπαιδευτικοί των άλλων ειδικοτήτων (μαθηματικοί, φυσικοί, κ.α.) που επιστρέφουν στο σχολείο για εργασία, με το φορτίο της άτυπης μαθητείας στο επάγγελμα, από τα χρόνια της φοίτησής τους στο σχολείο.

Άλλες προϋποθέσεις και προοπτικές είχε η άλλη μεγάλη του αγωνία και πολυμέτωπη μάχη που έδωσε για την κατάργηση -όχι την αναβάθμιση- των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και την πανεπιστημιακή εκπαίδευση των δασκάλων και των νηπιαγωγών. Ένα εγχείρημα και μια τομή στα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας που δεν ήταν χωρίς αντιφάσεις, παλινδρομήσεις και αδιέξοδα. Το θέμα βρίσκεται και πάλι στο επίκεντρο, με πολλά ανοιχτά ερωτήματα. Στις δημόσιες και τις κατ' ιδίαν εκτιμήσεις που έκανε για τα απο-

τελέσματα της δικής του παρέμβασης διατηρούσε πάντοτε το τακτ και την αξιοπρέπεια της σιωπής. Είχε πάντα στενή και ουσιαστική συνεργασία και με την Ο.Λ.Μ.Ε. και με τη Δ.Ο.Ε., σε όλες τις εκφάνσεις των διεκδικήσεών τους για ένα πιο δημοκρατικό σχολείο.

Επέλεξε να πολιτεύεται από την πλευρά της αντίστασης και της κοινωνικής διαμαρτυρίας, στο Πανεπιστήμιο και στην πόλη, και στα χρόνια της δικτατορίας και μετά την πτώση της δικτατορίας. Έχουμε στα μάτια μας τις εικόνες σου με τους μώλωπες και τα αίματα από τα γκλοπς της αστυνομίας, σε δίκη φοιτητών στο Εφετείο. Η έρευνα που δημοσίευσε το 1972, για την επίδραση της γλωσσικής μορφής -καθαρεύουσας και δημοτικής- στην κατανόηση του κειμένου, αποτελούσε μια σαφή πολιτικοϊδεολογική αιχμή, ενάντια στην εκπαιδευτική πολιτική της δικτατορίας. Η έρευνα για τη «μαιευτική του Σωκράτη», στα 1973, και η μελέτη, στα 1972, για τη «συμβολή του Ψαλίδα στη δημιουργία επαναστατικού πνεύματος στην Ήπειρο», είναι ενδεικτικές. Ως γνωστόν, είχε καταπιαστεί με την «Ελληνική Νομαρχία Ανωτύμου του Έλληνας», που την απέδωσε στον Αθανάσιο Ψαλίδα. Το αναφέρω, μια και το συγκεκριμένο κείμενο, που είχε κυκλοφορήσει το 1806, όπως διαβάζω, «κήρυσε ουσιαστικά τον πόλεμο σε κάθε κατεστημένη εξουσία» και πως «ήταν ένα βαθιά καταγγελλτικό κείμενο που προπαγάνδιζε την ελευθερία και την εξουσία των Νόμων». Η επαναφορά στο προσκήνιο του συγκεκριμένου κειμένου για ανάγνωση και μελέτη, στη συγκεκριμένη συγκυρία, της δικτατορίας, στα 1972, δεν ήταν καθόλου τυχαία, για έναν πανεπιστημιακό που ήξερε να συνδέει το ακαδημαϊκό του έργο με την πολιτική παρέμβαση. Πάντα φρόντιζε να έχουμε φιλοξενούμενους προσκεκλημένους και συνεργάτες με ιδιαίτερη σημαντική συμβολή στην επιστήμη και τον πολιτισμό. Να αναφέρω τον αγαπημένο του Δημήτρη Χατζή.

Τόσο στη διάρκεια της δικτατορίας όσο και μετά από αυτή, εργάστηκε με αυταπάρνηση για το στήσιμο του γνω-

στού στο πανελλήνιο, τότε, Παιδαγωγικού Εργαστηρίου. Ήταν, τότε, στο Εργαστήριό, που έκανε και τις πρώτες επιλογές των συνεργατών του, του Λεωνίδα Αθανασίου, της Μαίρης Τζουριάδου, της Φωτεινής Γεωργιάδου, της δικής μου, του Μπάμπη Νούτσου, της Δώρας Μπέη, της Ανθούλας Κοντοπούλου κι αργότερα της Άννας Φραγκουδάκη, της Καλλιόπης Ψαλίδα, της Μαρίας Ηλιού, της Θεοπούλας Ανθογαλίδου, της Μαίρης Αποστόλου, του Παύλου Πανταζή, της Ελένης Μαραγκουδάκη, του Ντίνου Σιάκαρη και αργότερα του Θανάση Γκότοβου και Παν. Παπακωνσταντίνου. Όλοι αυτοί υπήρξαμε συνάδελφοι και συνεργάτες του. Υπέρμαχος της αυτοδιαχείρισης της σίτισης των φοιτητών και του Σπουδαστηρίου στο Πανεπιστήμιο. Από την αυτοδιαχείριση έχει μείνει μόνο η δωρεάν σίτιση όλων των φοιτητών, σήμερα. Θυμόμαστε που ήθελε το Σπουδαστήριο ανοικτό, χωρίς επιμελητές λειτουργίας. Έλεγε εκείνο το παροιμιώδες: «Και να κλέψει κάποιος και κανένα βιβλίο, το κάνει από ανάγκη. Χαλάλι! Κερδίζουμε αναγνώστες. Σιγά-σιγά θα μάθουμε να λειτουργούμε δίχως φύλακες...». Πριν ψηφιστεί ο νόμος πλαίσιο, το 1982, είχε καταργήσει την καθηγητική έδρα. Είχε αξιοποιήσει την εξουσία της έδρας για να οργανώσει έναν άτυπο Τομέα Παιδαγωγικής όπου είχαμε την ευκαιρία μαθητείας στην έρευνα, στη συνεργασία, στη συγγραφή και στη σύνθεση. Ορισμένοι συνάδελφοί του, πανεπιστημιακοί, μετά την κατάργηση της έδρας, το 1982, αξιοποίησαν την εθελουσία έξοδο και το bonus των πλασματικών χρόνων και αποχώρησαν από το Πανεπιστήμιο. Ήταν, άλλωστε, αυτό και μια μορφή διαμαρτυρίας για την κατάργηση των προνομίων της έδρας. Εκείνος εκεί! Απλώς, μετακινήθηκε, μετά από είκοσι περίπου χρόνια στα Γιάννενα, στο Πανεπιστήμιο όπου σπούδασε, για να αναλάβει ένα άλλο, νέο Παιδαγωγικό Τμήμα στο Α.Π.Θ. Όταν μετακινήθηκε σ αυτό, αυτή την εμπειρία του από τα Γιάννενα τη μπόλιασε κι εδώ. Στον Πύργο, στο Κέντρο του Παιδιού, στο Παιδαγωγικό Κέντρο Έρευνας και Επιμόρφωσης, το γνω-

στό EDURIT, στην Κρουσιπηγή Χαλκιδικής. Κι εδώ ανέδειξε μια άλλη μεγάλη σειρά πανεπιστημιακών δασκάλων.

Είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους άγνωστους στη Δύση παιδαγωγούς και ψυχολόγους από τις λεγόμενες ανατολικές χώρες. Κατείχε και την τιμητική θέση του προέδρου του Οργανισμού Παιδαγωγών Δυτικών και Αναλυτικών Χωρών «V. Suchomlinski». Στο βιβλίο του «Σύγχρονη Διδασκαλία» γράφει: «σε αυτό το βιβλίο δεν επιδιώκεται να δοθούν σε ολοκληρωμένη μορφή οι τάσεις της σύγχρονης διδακτικής σε Ανατολή και Δύση... Αργότερα, ελπίζω να δώσω, όσο ζω και άλλες...». Στο ίδιο βιβλίο ξεκαθαρίζει πως επιδιώκει ώστε να ξεπεραστεί στον τόπο μας η «συνταγολογία, η πρακτικολογία, ο παιδαγωγικός φιλολογισμός που τον καλλιεργούν οι παιδαγωγούντες και συχνά μωρολογούντες φιλόλογοι... μέσα από τις εξαρτήσεις από την κυριαρχούσα στη Δύση Ηγετική Δύναμη». Για τα ρώσικα είχε την εξαιρετική συμβολή της Μιροσλάβα Δημητρίου, που δε ξεχνούσε ποτέ να τη μνημονεύει για τη μεσολάβησή της και τη μετάφραση των κειμένων των Σατάλοβ, Σουχομλίνσκι, Σκάτκιν, Κραγιέβσκι, Μπαμπάνσκι, κ. α.

Με ιδιαίτερη επιμέλεια προσπάθησε να καθιερώσει ως ιδιαίτερο επιστημονικό κλάδο την «Ψυχοπαιδαγωγική». Το ομώνυμο βιβλίο έχει γνωρίσει αναρίθμητες εκδόσεις. Όταν είχα γράψει κάποτε ένα κείμενο με τίτλο «Η μυωπία της Παιδαγωγικής Ψυχολογίας», μου είχε ζητήσει με τακτ «να ξαναδιαβάσω προσεκτικά όλο το βιβλίο της Ψυχοπαιδαγωγικής!». Πολλές οι έρευνες και οι μελέτες. Τις οκτώ έρευνες που είχε κάνει, με τη συμμετοχή όλων μας, από το 1966 μέχρι το 1983, τις έδωσε σε ένα ενιαίο τόμο, με τον ενδεικτικό τίτλο «Παιδαγωγικές έρευνες στα Ιωάννινα». Να μην αναφερθώ στα μαθήματά του, όπου έβρισκε χώρο για τον Γληνό, τον Δελημούζο, τον Κουντουρά, κ.α. Πολλά τα βιβλία. Τα συνέδρια. Τα σεμινάρια. Αναρίθμητοι οι διδάκτορες που επόπτευσε.

Στο βιβλίο του «Παιδαγωγικές έρευνες και εφαρμογές»

γράφει: «Κάθε μια από τις έρευνες που δημοσιεύονται σ αυτό τον τόμο έχει τη δική της ιστορία, γιατί οι περισσότερες έγιναν με κέντρο το Παιδαγωγικό Εργαστήριο Ιωαννίνων, από το 1966, κάτω από αντίξοες συνθήκες, χωρίς καμιά σχεδόν οικονομική ενίσχυση. Πρέπει να πω όμως ότι το δέχονταν με μεγάλη ικανοποίηση οι τεταρτοετείς φοιτητές μου και οι συνεργάτες μου και έτσι δημιουργήθηκε μέσα στο Παιδαγωγικό Εργαστήριο ευνοϊκή ατμόσφαιρα για συζητήσεις, αναζητήσεις και διερευνήσεις. Χωρίς τις συζητήσεις τους, τον ενθουσιασμό τους, τις αντιρρήσεις τους, την «ιερή» τους πίστη ότι κάτι καινούργιο θα βγει, ίσως οι έρευνες δε θα είχαν ολοκληρωθεί, καθώς γίνονταν κάτω από αντίξοες συνθήκες και με διαρκή εμπόδια από διοικητικούς και άλλους παράγοντες της εκπαιδευτικής και πανεπιστημιακής ζωής του τόπου μας... Μου ήταν ξεκάθαρο» γράφει, « πως η πρόωξη της εκπαίδευσης του λαού μας δεν είναι υπόθεση ενός ή μερικών μόνο ατόμων αλλά η συμμετοχική ευθύνη πολλών...». Έτσι, κάπως έφτιαξε και έκτισε σιγά-σιγά την ιδιαίτερη εκείνη φωνή και την παρέμβαση του Τομέα και του Εργαστηρίου Παιδαγωγικής, στα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας. Οι ερευνητές, οι ομότεχνοί του και οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας το αναγνωρίζουν. Ακόμα και σήμερα, μιλούν για τον Τομέα Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Έχετε ακούσει, φαντάζομαι να μιλούν για τα «παιδιά του Φράγκου» ή για την «ομάδα Φράγκου», με την ιδιαίτερη συμβολή και την αντίπαλη ή εναλλακτική προσέγγιση στη διερεύνηση και ανάλυση της ελληνικής εκπαίδευσης Όχι, πως όλα αυτά ήσαν εφικτά χωρίς αντιθέσεις, συγκρούσεις και αντιπαράθεσεις. Πάντως, σε όλα αυτά δε δανείστηκε δύναμη από τη θέση του καθηγητή ούτε στηρίχτηκε σε κοινωνικές ασπιρίνες και επιδέσμους. Είχε έντονη τη συναίσθηση της κοινωνικής αποστολής που τον ενέπνεε.

Αν με ρωτούσατε τι απέγινε με το Παιδαγωγικό Εργαστήριο που υπήρχε και λειτουργούσε και που είχε γίνει

σημείο αναφοράς, πριν από την αποχώρησή του, απαντώ: Ο Τομέας Παιδαγωγικής διαθέτει αυτή τη στιγμή πέντε ανεξάρτητα μεταξύ τους εργαστήρια. Κάθε μέλος ΔΕΠ σε υψηλόβαθμη θέση και Διευθυντής σε ένα Εργαστήριο, ενδεχομένως και δύο, χωρίς άλλους συνεργάτες-ερευνητές. Μοιάζει να έχουμε μια μορφή αναβίωσης της παλαιάς έδρας. Μαζί, με τα πέντε εργαστήρια, υποχώρησε αισθητά η πρακτική της ανοικτής και συλλογικής δράσης και συνεργασίας. Δεν μας έλειψαν οι αντιθέσεις και οι συγκρούσεις. Αν με βάλετε να μετρήσω εναπομείναντες στον Τομέα Παιδαγωγικής, θα σας έλεγα μόλις 7 μέλη ΔΕΠ. Αν με ρωτούσατε, εσείς που αποχωρήσατε από τον Τομέα, μετά από εκείνον, τι αφήσατε πίσω σας, θα μιλούσα μάλλον για ένα ξεθωριασμένο και δυσδιάκριτο «όνομα» ενός Τομέα με ιστορία. Θα υποσημείωνα ως εξαίρεση τη σημαντική ερευνητική συμβολή του Εργαστηρίου Ιστορίας της Ελληνικής Εκπαίδευσης, με την ευθύνη του Μπάμπη Νούτσου. Αποχώρησε κι αυτός.

Όλα αυτά τα χρόνια, πολύ συχνά επικοινωνούσε μαζί μας, έστω και τηλεφωνικά. Κι οι συζητήσεις ατέλειωτες. Ακούραστος μέχρι την τελευταία στιγμή. Όπως είπα κι άλλοτε, το δικό μου συναίσθημα, κάθε φορά που κλείναμε το τηλέφωνο, μου έλεγε πως είχε και μια άλλη τέχνη: την τέχνη να γερνά με αξιοπρέπεια, μπροστά στις «έσχατες έγνοιες» που είναι, για πολλούς, το νόημα, η ελευθερία, η μοναξιά και η προετοιμασία των αποσκευών για το μεγάλο ταξίδι. Κι αυτό, λένε, συμβαίνει με όσους έχουν εκπληρώσει τις δυνατότητες αυτοπραγμάτωσης που είχαν...

Αγαπημένε μας δάσκαλε, μας λείπεις.
(Θεσσαλονίκη, 30 Οκτωβρίου 2014)

Αναμνήσεις από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Τμήματος Νηπιαγωγών

Μαρία Σμαράγδα Τσιαντζή

Αισθάνομαι πολύ συγκινημένη, που με καλέσατε να συμμετάσχω σε αυτή την εκδήλωση για τα 30 χρόνια από την ίδρυση του Τμήματος και πολύ λυπημένη που ο ιδρυτής του δεν βρίσκεται ανάμεσά μας.

Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Τμήματος Νηπιαγωγών του Α.Π.Θ. όπως ονομαζόταν τότε ήταν δύσκολα από όλες τις απόψεις, όπως άλλωστε κάθε καινούριο. Δύσκολα, αλλά και ευχάριστα, καθώς η κάθε πρωτοβουλία για βελτίωση των συνθηκών γινόταν αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού.

Θυμάμαι την πρώτη μου συνάντηση με τον Χρήστο Φράγκο στο γραφείο του και τις επισημάνσεις του για τις δυσκολίες που θα συναντούσαμε στο ξεκίνημα. Το γραφείο αυτό ήταν ένα στενόμακρο μικρό δωμάτιο (στο κτίριο των μηχανολόγων) με ένα τραπέζι σε μια άκρη όπου ήταν στοιβαγμένα τα βιβλία του. Υπήρχαν δύο καθίσματα και το ίδιο γραφείο χρησιμοποιούσαν και άλλοι δύο καθηγητές, η κ. Βοσνιάδου και ο κ. Τσιάκαλος (τα τρία μέλη Δ.Ε.Π.). Αργότερα οι μηχανολόγοι χάρη στις προσωπικές σχέσεις του Χ. Φράγκου με τον Πρόεδρο του Τμήματος των Μηχανολόγων μας παραχώρησαν, προσωρινά μέχρι την ανέγερση του γνωστού σε όλους μας Μπλε Κτιρίου, 2 γραφεία και ένα μεγαλύτερο χώρο για βιβλιοθήκη.

Εκτός από τα προαναφερθέντα τρία μέλη Δ.Ε.Π, το εκπαιδευτικό προσωπικό αποτελούσαν ο αείμνηστος Νίκος Παραλής ο οποίος δίδασκε στη σχολή Νηπιαγωγών και η

Κατερίνα Νικόλτσου, διορισμένη ως ειδικός επιστήμονας. Το 1984-85 όταν πρωτολειτούργησε το Τμήμα, τα μαθήματα γινόταν από επισκέπτες καθηγητές όπου έβρισκαν ελεύθερες αίθουσες του Πανεπιστημίου. Με τους κ. Κώστα Βρύζα και κ. Αλέκο Γεωργόπουλο ξεκινήσαμε μαζί ως ειδικοί επιστήμονες, ενώ η Αλίκη, η Αιμιλία και η Φανή από το 1984-86 δουλεύανε χωρίς να πληρώνονται πέρα από κάποια χρήματα που τους έδινε ο Χρήστος Φράγκος όταν εξοικονομούσε από διάφορα ερευνητικά προγράμματα.

Τα προβλήματα ήταν πολλά και έπρεπε να επιλύονται άμεσα για να ξεκινήσει η κανονική δουλειά στο Τμήμα. Ο Χ. Φράγκος ως πρόεδρος του Τμήματος βρισκόταν σε διαρκές τρέξιμο και σε μια συνεχή αναζήτηση για την εξασφάλιση εκπαιδευτικού προσωπικού, για την εξεύρεση αιθουσών διδασκαλίας, για τη στέγαση των γραφείων, για έπιπλα για την οικοδόμηση του Παιδικού Κέντρου.

Έως ότου ετοιμαστούν οι αίθουσες διδασκαλίας τα μαθήματα γινόταν όπου βρισκόταν ελεύθερη αίθουσα, μερικές φορές και έξω, στο ύπαιθρο.

Από τις επτά αίθουσες διδασκαλίας που χτίστηκαν ειδικά για το Τμήμα ακόμα δεν είχαμε πάρει τα κλειδιά να μπούμε μέσα, οι φοιτητές της Σχολής Καλών Τεχνών με κατάληψη πήραν τις δύο αίθουσες. Όταν ιδρύθηκε το Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, άλλη μια αίθουσα παραχωρήθηκε η οποία διαμορφώθηκε σε γραφείο και βιβλιοθήκη. Έτσι μείναμε με τέσσερις αίθουσες. Από τις τέσσερις αίθουσες, η μία έγινε αίθουσα καλλιτεχνικών μαθημάτων. Στη μεγαλύτερη αίθουσα, το 1988, με τα πολλά χιόνια, η σκεπή δεν άντεξε κι έπεσε, ευτυχώς που δεν ήμασταν μέσα. Θυμάμαι όταν βγάζαμε με τον Χ. Φράγκο τα τραπέζια και τα καθίσματα, οι φοιτήτριες απ' έξω φωνάζανε να προσέχουμε και μας παρακαλούσανε να μη μπαίνουμε μέσα. Τελικά μείναμε με τρεις αίθουσες.

Χάρη στη δυναμικότητα, στην επιμονή και στις γνωριμίες του Χ. Φράγκου με συνδικαλιστικά και άλλα διοικητικά

στελέχη μέσα σε ένα χρόνο βελτιώθηκε σε μεγάλο βαθμό η κατάσταση (ως προς το εκπαιδευτικό προσωπικό, το βοηθητικό προσωπικό, τους αποσπασμένους εκπαιδευτικούς). Στην προσπάθεια αυτή είχαμε την αμέριστη συμπαράσταση και βοήθεια του τότε Πρύτανη κ. Φατούρου και του τότε Αντιπρύτανη κ. Κουνιά.

Μια καινοτομία, όσον αφορά στο Πρόγραμμα Σπουδών του νέο-ιδρυθέντος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Α.Π.Θ. από την πρώτη λειτουργία του το 1984-86, ήταν ότι θεσπίστηκε μαζί με το πρόγραμμα σπουδών η παρακολούθηση και η εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων στα νηπιαγωγεία της περιοχής της Θεσσαλονίκης. Ήδη στα πρώτα προγράμματα σπουδών οι παιδαγωγικές ασκήσεις αναφέρονται με ιδιαίτερη έμφαση στον κανονισμό σπουδών και θεωρούνται ως υποχρεωτικές για όλες τις φοιτήτριες και τους φοιτητές του Τμήματος και συνδέονται με τα αντίστοιχα μαθήματα Παιδαγωγικών κάθε εξαμήνου, όπως αυτά καθορίζονται από το πρόγραμμα σπουδών.

Τον πρώτο χρόνο οι φοιτήτριες παρακολουθούσαν τη δουλειά των νηπιαγωγών στα νηπιαγωγεία που είχε ορίσει η Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Το 1986, όταν αποσπάστηκαν οι πρώτες νηπιαγωγοί, αρχίσαμε μια πιο οργανωμένη και συστηματική δουλειά. Οι αποσπάσεις γινότανε μόνο για ένα χρόνο. Αυτό ήταν ένα πρόβλημα. Μόλις κατάφερνες να εκπαιδεύσεις τις νηπιαγωγούς, έφευγαν. Αργότερα, οι αποσπάσεις γινόταν για τρία χρόνια. Καταφέραμε όμως να ανανεώνουμε τις αποσπάσεις αυτών των νηπιαγωγών που έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, έτσι ώστε να παραμένουν μαζί μας για πολλά χρόνια. Στις παρακολουθήσεις των φοιτητριών συμμετείχαν τον πρώτο χρόνο και όλοι οι διδάσκοντες. Καθώς όμως δεν υπήρχαν ειδικοί, αλλά ούτε και γνώστες της ειδικής διδακτικής και της μεθοδολογίας που απαιτούσε η προσχολική ηλικία, επόμενο ήταν να μη μπορούν να βοηθήσουν. Έτσι αναλάβαμε τις παιδαγωγικές ασκήσεις μαζί με τον Χ. Φράγκο.

Τα νηπιαγωγεία που μας παραχώρησε η Διεύθυνση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τις παιδαγωγικές ασκήσεις ήταν στην Πολίχνη, στο Κορδελιό, στην Άνω Ηλιούπολη κ.ά.

Όταν τα επισκέφθηκα απελπίστηκα. Δε μπορούσα να φανταστώ ότι τα νηπιαγωγεία στεγάζονταν σε τόσο άθλιες συνθήκες (σε υπόγεια, σε αποθήκες, σε μαγαζιά χωρίς τουαλέτες και νερό). Στην Πολίχνη τα ποντίκια κυκλοφορούσαν ανάμεσα στα πόδια των παιδιών, φανταστείτε λοιπόν τη νηπιαγωγό πως δούλευε και τι παιδαγωγική μόρφωση παρείχε στα παιδιά. Θυμάμαι μια φορά που με το Χ. Φράγκο ψάχναμε να βρούμε στην Άνω-Ηλιούπολη ένα νηπιαγωγείο, του οποίου κανείς δεν ήξερε τη διεύθυνση όταν του τη δείχναμε. Τελικά, ένα παιδί μας είπε πως ήταν στην αλάνα και έτσι το βρήκαμε: στεγαζόταν σε μια αποθήκη που δεν είχε τουαλέτα μα ούτε και νερό. Τα παιδάκια έβγαιναν στην αλάνα για τις ανάγκες τους και φυσικά έπρεπε να τα συνοδεύει και η νηπιαγωγός.

Με τον Χ. Φράγκο διδάσκαμε τα παιδαγωγικά μαθήματα, που ήταν υποχρεωτικά. Εκείνος τα γενικά, Βασικές Παιδαγωγικές Θέσεις, Ψυχοπαιδαγωγική, Σύγχρονη Διδασκαλία. Εγώ τα μαθήματα Παιδαγωγική της Προσχολικής Ηλικίας, Διδακτική Μεθοδολογία, Οργάνωση και Διοίκηση των Παιδικών Κέντρων και είχα αναλάβει την οργάνωση και καθοδήγηση που απαιτούσαν οι παιδαγωγικές ασκήσεις οι γνωστές «πρακτικές», η Εφαρμοσμένη Παιδαγωγική.

Για να πραγματοποιήσουν παιδαγωγικές ασκήσεις οι φοιτήτριες έπρεπε να σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα διδασκαλίας με τη βοήθεια των ειδικών και νηπιαγωγών. Επρόκειτο για ένα πειραματικό πρόγραμμα (ανεξάρτητο από το πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ). Κάθε χρόνο βελτιώναμε το πρόγραμμα με βάση τις παρατηρήσεις που κάναμε κατά την εφαρμογή του.

Από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του Τμήματος ξεκινήσαμε τις προσπάθειες για την ίδρυση νηπιαγωγείου μέσα

στο χώρο του Πανεπιστημίου. Συναντήσαμε πολλές δυσκολίες. Ο Χ. Φράγκος έπειτα από πολλά τρεξίματα στο Υπουργείο και σε όλες τις αρμόδιες αρχές κατάφερε να δημιουργηθούν πέντε αίθουσες για νηπιαγωγεία με πολλές ατέλειες (τουαλέτες έξω, αλλά και βρύσες έξω σύμφωνα με τα σχέδια των αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου). Τον μόνο χώρο που κατορθώσαμε να φτιάξουμε όπως θέλαμε ήταν η αυλή. Είχαμε αρκετό χώρο. Η αυλή χωρίστηκε σε γωνιές, η ζωντανή γωνιά όπου τοποθετήσαμε το σπιτάκι με τα κουνέλια, το κοτέτσι με τις κόττες, τη λίμνη με τα ψάρια, ο λαχανόκηπος, όπου τα παιδιά καλλιεργούσανε λαχανικά και λουλούδια. Τα παιδιά όχι μόνο τα καλλιεργούσανε, αλλά παρατηρούσανε την εξέλιξή τους. Κατασκευάστηκε ένας λοφίσκος, μια γέφυρα με το ρυάκι που χυνόταν στη λίμνη, η παιδική χαρά με διάφορα όργανα, η αμμοδόχος κ.ά. Όλα αυτά έγιναν με πολύ τρέξιμο. Τα παιδιά δε θέλανε να φύγουν όταν ερχόταν να τα πάρουν οι γονείς τους.

Για να λειτουργήσει το Παιδικό Κέντρο, όπως το ονομάσαμε χρειαζότανε έγκριση του ΥΠΕΠΘ, όπως επίσης και μόνιμο προσωπικό (εκπαιδευτικό, βοηθητικό), πράγμα που απαίτησε επιπλέον τρεξίματα από τον Χ. Φράγκο για την αναγνώριση και τον διορισμό τεσσάρων νηπιαγωγών.

Το ωράριο ήταν από τις 7 το πρωί μέχρι τις 7 το απόγευμα, με πρωινό, μεσημεριανό και απογευματινό γεύμα. Για να δουλέψει κανονικά όπως είχαμε προγραμματίσει χρειαζόταν άλλες 6 νηπιαγωγοί (αυτές τις πήραμε με απόσταση). Είχαμε προσλάβει και δύο βρεφονηπιοκόμους για τα παιδιά ηλικίας 2,5 έως 3,5 ετών. Η ζήτηση ήταν πολύ μεγάλη για το Παιδικό Κέντρο καθώς όλοι οι γονείς που εργαζόταν στον χώρο του Πανεπιστημίου ήθελαν να φέρουν τα παιδιά τους εκεί.

Το πρόγραμμα της εφαρμοσμένης παιδαγωγικής (πρακτικών ασκήσεων) υιοθέτησε τις εξόδους-επισκέψεις και τις παρατηρήσεις του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος των παιδιών. Φυσικά δεν ήταν καθόλου εύκολο, γιατί

υπήρχε δισταγμός και απαγορεύσεις από τη Διεύθυνση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αλλά και από τις νηπιαγωγούς. Είχαμε όμως την υποστήριξη των γονέων που έβλεπαν τα θετικά αποτελέσματα αυτής μας της προσπάθειας. Οι μικρές έρευνες των παιδιών, η παρατήρηση όλης της διδασκαλίας της ανάπτυξης και της σύνδεσης εργασίας και χώρου, βοηθούν το παιδί να φτάνει μόνο του σε δικά του συμπεράσματα. Το 1990, όπου υπήρχαν πλέον ειδικοί για κάθε αντικείμενο, κάναμε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για όλες τις ηλικίες των παιδιών για τα 2,5 3,5 4,5 και 4,5-6 χρονών για το Παιδικό Κέντρο καθώς και για τα νηπιαγωγεία και παιδικούς και βρεφικούς σταθμούς.

Για τη σύνταξη του προγράμματος πήραμε υπόψη μας τις αρχές της Ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής και την γενικευμένη εμπειρία της Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής αλλά και τις κοινωνικές θεωρίες ανάπτυξης των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Ο βασικός σχεδιασμός του προγράμματος οδήγησε στη δημιουργία επιμέρους προγραμμάτων προσανατολισμού, ειδικών για κάθε ηλικία για να εξασφαλιστούν έτσι ιδανικές συνθήκες για όλα τα νήπια.

Στην πορεία, ο αριθμός των φοιτητών και των φοιτητριών τετραπλασιάστηκε. Έτσι αυξήθηκε και ο αριθμός των αποσπασμένων νηπιαγωγών τις οποίες ενημερώναμε και επιμορφώναμε με σεμινάρια για να είναι πιο αποτελεσματικές. Ιδιαίτερα βοήθησαν στο έργο των παιδαγωγικών ασκήσεων των φοιτητριών αλλά και των εξομοιούμενων η κ. Ελένη Αποστολίδου, η κ. Σοφία Σίμογλου, η κ. Αριστέα Δάσιου, η κ. Μαρία Οικονομίδου, η κ. Ι. Κηπουρού, η κ. Μ. Λασκαρίδου, η κ. Σ. Πετρίδου – αυτές ήταν οι πρώτες επτά που αποσπάστηκαν.

Η διάρκεια των παιδαγωγικών ασκήσεων ήταν σύνολο 23 εβδομάδες θα αναφερθώ μόνο στο τέταρτο έτος που είχε 35 εργάσιμες μέρες ανάληψη εκπαιδευτικού – διδακτικού έργου και πέντε εργάσιμες μέρες παρακολούθηση και συμμετοχή στο Παιδικό Κέντρο. Η κάθε φοιτήτρια έκανε

προγραμματισμό για την κάθε μέρα βάσει του προγράμματος. Η εφαρμογή του προγράμματος είχε θετικά αποτελέσματα και στις νηπιαγωγούς των σχολείων που συνεργάζονταν με το Τμήμα, οι οποίες παρακολουθούσαν τη δουλειά των φοιτητών και των φοιτητριών και τις περισσότερες φορές την υιοθετούσαν. Οι γονείς ενθουσιασμένοι εκφράζανε την ευχαρίστησή τους με πολλούς τρόπους. Τα παιδιά δενόταν συναισθηματικά με τις φοιτήτριες και τους ελάχιστους τότε φοιτητές μας και τους παρακαλούσαν να τα επισκέπτονται. Οι παιδαγωγικές ασκήσεις εξοπλίζανε τις φοιτήτριες με εμπειρία και γνώσεις και αποτελούσαν σημαντικό στοιχείο του βιογραφικού τους σημειώματος κατά την αναζήτηση εργασίας (είχαν προτεραιότητα σε σύγκριση με άλλα Τμήματα). Το Τμήμα είχε αποκτήσει πολύ καλό όνομα ανάμεσα στα άλλα τμήματα της ίδιας ειδικότητας, χάρη στην πολύ καλή δουλειά που γινόταν.

Άλλο ένα επίτευγμα του Χ. Φράγκου, χάρη στις προσωπικές του γνωριμίες με την οικογένεια Τσίγκλερ ήταν και το ερευνητικό Κέντρο στην Κρουσηγή, το γνωστό σε διεθνές επίπεδο EDURIT. Μέσα σε ένα χρόνο μας είχαν παραδώσει τα κλειδιά του επιπλωμένου κτιρίου, όπου διοργανώνονταν πανελλήνια, τοπικά και διεθνή συνέδρια, συναντήσεις και σεμινάρια παιδαγωγικής.

Η εξομοίωση, μια άλλη σημαντική δραστηριότητα που πρώτο και μόνο αρχικά ανέλαβε το Τμήμα μας, υπήρξε μια επιπρόσθετη εργασία από την οποία κανένας μας αρκετά χρόνια δεν πήρε ούτε δραχμή. Το μόνο που ζήτησε ο Χ. Φράγκος και το πέτυχε, ήταν οι επτά θέσεις λέκτορα σε αντικατάσταση των αντίστοιχων θέσεων του ν. 407. Αυτοί ήταν οι σημερινοί καθηγητές του Τμήματος.

Τα μαθήματα για τις φοιτήτριες της εξομοίωσης γινόταν από τις 7 το βράδυ μέχρι τις 10, ενώ μόνο για τις πρακτικές τους ασκήσεις είχαν εκπαιδευτική άδεια. Κάθε Σαββατοκύριακο το Ερευνητικό Κέντρο αναλάμβανε όλα τα έξοδα και πληθαίναμε στην Κρουσηγή όπου γινόταν διαλέξεις από δι-

άφορους καθηγητές. Οι εξομοιούμενες είχαν όλες τις υποχρεώσεις που είχαν και οι φοιτήτριες.

Υπήρχε μια πολύ καλή συνεργασία με τους ειδικούς επιστήμονες: η κ. Μαδένα μαζί με την κ. Νικόλτσου υλοποίησαν ένα κοινό πρόγραμμα για τις παραδοσιακές τέχνες. Η κ. Μαδένα έγραψε τους στίχους και τη μουσική και η κ. Νικόλτσου επιμελήθηκε την εικονογράφηση. Το παρουσίασαν οι φοιτήτριες και ήταν μια εξαιρετική δουλειά.

Μια τέτοια από κοινού δουλειά παρουσιάζανε και η κ. Τρίμη με την κ. Τσαπακίδου στα νηπιαγωγεία και στο Παιδικό Κέντρο. Το Παιδικό Κέντρο ήταν ανοιχτό για όλους τους ειδικούς επιστήμονες που ήθελαν να εφαρμόσουν τα προγράμματά τους, όπως ελληνικά, ξένες γλώσσες, φυσική αγωγή, υπολογιστές, χωρίς να παραβιάζεται το καθημερινό πρόγραμμα του Κέντρου.

Ο κ. Κυριακίδης, ειδικός επιστήμονας, δίδασκε κουκλοθέατρο και κατασκευή κούκλας. Το κουκλοθέατρο έγινε μέρος του προγράμματος των παιδαγωγικών εφαρμογών.

Με τον κ. Α. Γεωργόπουλο οργανώναμε εκπαιδευτικές εκδρομές σε διάφορα μέρη της Ελλάδας με χρηματοδότηση από την Πρυτανεία και με την κ. Δουλκέρη επισκεφθήκαμε την Ευρωβουλή όπου παρακολουθήσαμε τις εργασίες της όπως είχαμε και συναντήσεις με τους Έλληνες δικαστικούς που μας ενημέρωσαν για τη δουλειά τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα πρώτα χρόνια δεν λειτουργούσαν μεταπτυχιακά τμήματα. Μετά λειτούργησαν και μπορούσαν να κάνουν διδακτορικά για όσους ήθελαν να βελτιώσουν τις σπουδές τους. Τις φοιτήτριες που έδειχναν ενδιαφέρον τις παροτρύνναμε να κάνουν διδακτορικά. Μεγάλη συγκίνηση αισθάνθηκα όταν πήγα στον Βόλο για την υποστήριξη ενός διδακτορικού ως μέλος της επταμελούς Επιτροπής μιας δικιάς μας φοιτήτριας, εκεί συνάντησα πέντε πρώην φοιτήτριες μας, μέλη Δ.Ε.Π. Στα αντίστοιχα τμήματα Φλώρινας, Αλεξανδρούπολης και στο Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του

Α.Π.Θ. διορίστηκαν μέλη Δ.Ε.Π. απόφοιτοι του Τμήματός μας.

Όταν δημιουργήθηκε το Τμήμα Παιδαγωγικής στη Φλώρινα ως παράρτημα του Α.Π.Θ., στην αρχή πιγαίναμε και κάναμε και εκεί μαθήματα μέχρι να διορισθούν καθηγητές. Το μόνο που έκανε το Πανεπιστήμιό μας ήταν να πληρώνει το ξενοδοχείο και τα μεταφορικά. Δεν ήταν καθόλου εύκολο δύο μέρες κάθε 15 μέρες να βρίσκομαι στη Φλώρινα να κάνω το μάθημα, να οργανώνω τις πρακτικές ασκήσεις, να κάνω σεμινάρια με τις νηπιαγωγούς κ.λπ, κ.λπ.

Κάθε χρόνο, παραμονή της ορκωμοσίας, σε κάποιο κέντρο είχαμε την αποχαιρετιστήρια βραδιά των απόφοιτων μαζί με τους καθηγητές και τις καθηγήτριές τους. Όλη αυτή η διαδικασία χρειαζόταν πολύ δουλειά, αλλά οι νηπιαγωγοί ήταν πάντα πρόθυμες να βοηθήσουν προσφέροντας από τον προσωπικό τους χρόνο για αυτές τις πολύ ωραίες βραδιές που ζήσαμε. Την ημέρα της ορκωμοσίας, μαζί με το πτυχίο προσφέραμε στην κάθε φοιτήτρια / φοιτητή και από ένα τριαντάφυλλο.

Από αυτό το βήμα θα ήθελα να ευχαριστήσω με όλη μου την καρδιά όλες τις αποσπασμένες νηπιαγωγούς, που συνεργάστηκαν με ιδιαίτερο ζήλο και αφιέρωναν τόσο πολύ χρόνο - εκτός ωραρίου εργασίας - αλλά και τις συναδέλφους που δέχονταν την συνεργασία μας στα νηπιαγωγεία τους.

Στην προσπάθειά μου να κάνω μια σύντομη αναδρομή στην πορεία αυτού του Τμήματος με το οποίο αισθάνομαι τόσο δεμένη, εκείνο που κατάφερα ήταν να ξαναζήσω έντονα όλες εκείνες τις στιγμές, σαν να ήταν χτες. Σας ευχαριστώ που μου δώσατε αυτή την ευκαιρία. Θα ήθελα κλείνοντας να επισημάνω τα πολλά θετικά βήματα που έγιναν. Πιστεύω και εύχομαι στην επόμενη επέτειο αυτά να είναι ακόμα περισσότερα.

Πρόσωπα και πράγματα της εποχής εκείνης

Χρυσάνθη Μαυροπούλου-Τσιούμη

Προβληματίστηκα πολύ για το τι θα μπορούσα να πω στον λίγο χρόνο που διαθέτουμε για μια πορεία τριάντα χρόνων από τα οποία έζησα τα πρώτα είκοσι. Τελικά αποφάσισα να μιλήσω για αυτά που συνήθως δεν καταγράφονται σε οποιοδήποτε αρχείο και τα οποία δεν γνωρίζουν οι νεότεροι συνάδελφοι και οι φοιτητές και να επικεντρωθώ περισσότερο στην ανθρώπινη πλευρά που καθόρισε αυτήν την πορεία.

Είναι κρίμα που ο Χ. Φράγκος δεν είναι πια ανάμεσά μας για να μιλήσει για αυτά, θα προσπαθήσω όμως όσο πιο συνοπτικά μπορώ να αναφερθώ επιγραμματικά, μια και σχεδόν όλα τα χρόνια της δικής του παρουσίας στη Θεσσαλονίκη υπήρξα αναπληρώτρια πρόεδρος δίπλα στον άνθρωπο που γνώριζα από τα 8 χρόνια μου. Δεν θα μπω στα ποικίλα προβλήματα εκείνης της εποχής. Υπήρχαν κι αυτά. Ψυχή του Τμήματος ο Χ. Φράγκος με την πείρα του, την ιδεολογία του και τις διασυνδέσεις του. Εμείς ακολουθούσαμε. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και διαφωνίες και καμιά φορά και συγκρούσεις και αστοχίες. Δεν θα αναφερθώ σε γεγονότα και πρόσωπα.

Τα πρώτα χρόνια ήμασταν πολύ λίγοι καθηγητές και παρά τις διαφορές υπήρχε σύμπνοια στους στόχους μας. Προσωπικά, προερχόμενη από έναν μη παιδαγωγικό χώρο δεν ήμουν σε θέση να αντιληφθώ στην αρχή απόλυτα το πνεύμα που επικρατούσε. Όταν ο Χ. Φράγκος μου πρότεινε να έλθω στο Τμήμα, η μόνη σκέψη που με ώθησε σε αυτήν την αλλαγή ήταν η απογοήτευσή μου ως αρχαιολόγου από την έλλειψη ενδιαφέροντος του κόσμου για την πολιτιστική

συναδέλφους πολλά που ωφέλησαν την οπτική μου και στο δικό μου αντικείμενο. Μετά από ένα χρόνο μπόρεσα πια να συμμετέχω ενεργά.

Θυμούμαι ακόμη πώς φωτίστηκε το πρόσωπο του Φράγκου και τη χαρά του, όταν του ανακοίνωσα ότι θα ήθελα να μετατρέψω το αντικείμενο των μαθημάτων μου σε Μουσειακή Εκπαίδευση για την προσχολική ηλικία κι ότι έχουν ήδη προχωρήσει αρκετά οι έρευνες για το θέμα και τον τρόπο αντιμετώπισής του με διπλωματικές εργασίες. Νομίζω ότι εκείνος κατάλαβε τότε περισσότερο από μένα τι σήμαινε αυτό για τα παιδαγωγικά τμήματα της Ελλάδας, για την Παιδεία και τον πολιτισμό.

Τώρα θα ήθελα να σταθώ σε κάποια σημαντικά σημεία αυτής της πορείας ως την αποχώρηση του Φράγκου από το Πανεπιστήμιο, γιατί νομίζω ότι για τα υπόλοιπα θα μιλήσουν οι νεότεροι συνάδελφοι. Πρώτα να θυμηθώ τους συνεχείς προβληματισμούς και τις αλλαγές στο πρόγραμμα, με στόχο πάντοτε το καλύτερο και κυρίως μετά τον σταδιακό εμπλουτισμό στη στελέχωση του Τμήματος, γιατί τότε σε αντίθεση με το σήμερα δίνονταν θέσεις, ιδιαίτερα για τα νέα τμήματα. Τότε εισήχθησαν νέα πρωτοποριακά για την εποχή εκείνη μαθήματα. Ανάμεσα σε αυτά ήταν η εισαγωγή της ειδικής αγωγής (Μ. Τζουριάδου), ένα νέο στοιχείο στα παιδαγωγικά τμήματα, αλλά και της περιβαλλοντικής (Α. Γεωργόπουλος), της ρυθμικής (Ε. Παυλίδου), της Μουσικής (Ι. Μάντακας, Π. Λιάτσου), της εικαστικής (Ν. Παραλής, Ε. Τρίμη, Κ. Νικόλτσου), της ισότητας των φύλων και της μη ρατσιστικής αγωγής (Γ. Τσιάκαλος, Τ. Δουλκέρη), της ιστορίας των μειονοτήτων και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Κ. Τσιούμης).

Δεν θα ήθελα να παραλείψω τον ρόλο της καθηγήτριας Μ. Τζιαντζή, που ανέλαβε εξολοκλήρου τις πρακτικές

ασκήσεις οργανώνοντας και αξιοποιώντας τις αποσπασμένες στο Τμήμα νηπιαγωγούς. Θυμάμαι επίσης με αγάπη τον κόπο της να οργανώνει συναντήσεις – συνεστιάσεις των μελών του Τμήματος, των οποίων τη σημασία κάποιοι πιθανόν δεν αξιολογούσαν, όπως έπρεπε. Οι συναντήσεις όμως αυτές έδεναν τα μέλη σε πιο ανθρώπινο επίπεδο και ήταν ένα στοιχείο πολιτισμού το οποίο έλειψε μετά την αποχώρηση της κ. Τσιαντζή. Ακόμη η παρουσία όλων μας κατά τις ορκωμοσίες των αποφοίτων και τα τριαντάφυλλα που προσφέρονταν στις φοιτήτριες ήταν ένα ιδιαίτερο στοιχείο για την τελετή που έδινε μια ζεστασιά και μια χαρούμενη ανθρώπινη νότα την οποία δεν έβλεπες σε άλλες ορκωμοσίες.

Τα συνέδρια στην Κρουσηγή και στη Θεσσαλονίκη, που δεν τα έζησαν οι νεότεροι, έδωσαν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να εκφραστούν αλλά και να γνωρίσουν και να ακούσουν και άλλους. Ήταν κι αυτά μια ευκαιρία όχι μόνο για ένα δέσιμο μεταξύ μας αλλά και για τη σύνδεσή μας με ανθρώπους άλλων παιδαγωγικών τμημάτων και άλλων ειδικοτήτων τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού. Αυτή η δραστηριότητα οφειλόταν στον Χ.Φράγκο και στην προσφορά της κ. Τσίγκλερ, η οποία με την αποχώρηση του Χ.Φράγκου διακόπηκε.

Η δημιουργία του Παιδικού Κέντρου του Πανεπιστημίου, που ήταν ένα επίτευγμα με πολλαπλές ωφέλειες, έδωσε επιπλέον και τη δυνατότητα σε πολλούς συναδέλφους να ερευνήσουν και να πειραματιστούν με τα παιδιά ο καθένας στο αντικείμενό του, πράγμα το οποίο δεν γίνεται σήμερα.

Η λειτουργία της Εξομοίωσης των πτυχίων των αποφοίτων των διετών σπουδών, που πραγματοποιήθηκε μετά από πολλές δυσκολίες, νομίζω πως ήταν μια πολύ μεγάλη προσφορά στην εκπαίδευση και επιτεύχθηκε χάρη στον εθελοντισμό σχεδόν του συνόλου των διδασκόντων του Τμήματος με την εποπτεία του Χ. Φράγκου.

Δεν μπορώ να μη θυμηθώ και να μη θυμίσω τον ρόλο του Τμήματος στην δημιουργία Παιδαγωγικού Τμήματος στη Φλώρινα, γιατί η δημιουργία του ήταν ένα θέμα με ποικίλες εκφάνσεις και δυσκολίες. Δεν θα ήθελα να επεκταθώ σε αυτό το θέμα, γιατί ήταν από τα θέματα που δημιούργησαν αρκετές πικρίες στον Χ. Φράγκο. Παρόλα αυτά το θέμα τελεσφόρησε και το νέο τμήμα υποστηρίχτηκε όσο γινόταν από το Τμήμα μας στα πρώτα βήματά του.

Τελευταίο άφησα το θέμα της κτιριακής υποδομής, κυρίως για να ενημερωθούν οι νεότεροι που έχουν την τύχη να εργάζονται τώρα σε ένα αξιοπρεπές κτίριο. Τα πρώτα χρόνια όμως τα πράγματα δεν ήταν καθόλου έτσι. Κατά την πρώτη εγκατάσταση είχε παραχωρηθεί προσωρινά ένας μικρός χώρος στο κτίριο του Πολυτεχνείου και κατασκευάστηκαν οι λεγόμενες παράγκες ως χώροι γραφείων και αίθουσες διδασκαλίας, στις οποίες κάθε τόσο έρχονταν να προστεθούν και νέες, αλλά οι οποίες ποτέ δεν επαρκούσαν και χρειαζόταν να ζητάμε από φίλους προέδρους άλλων τμημάτων την προσωρινή παραχώρηση κάποιας αίθουσας όχι πάντοτε με επιτυχία. Ήταν ένα πρόβλημα που προσέθετε ένταση. Προσωπικά επέλεξα γραφείο στις παράγκες παρά τις αντιρρήσεις του Φράγκου που δεν μπόρεσε να καταλάβει τους λόγους της επιλογής μου. Το επόμενο στάδιο ήταν η κατασκευή του λεγόμενου μπλε κτιρίου που ήταν κάπως πιο αξιοπρεπές όχι όμως επαρκές. Με αυτό ασχολήθηκε σχεδόν αποκλειστικά ο καθηγητής Δ. Γερμανός. Παράλληλα ο Χ. Φράγκος είχε αρχίσει τις διαβουλεύσεις για την κατασκευή του σημερινού κτιρίου με την πολλαπλή βοήθεια του Δ. Γερμανού. Ο σχεδιασμός περιλάμβανε και άλλα κτίρια, που δεν έχουν γίνει ακόμη, παρά το γεγονός ότι ασχοληθήκαμε αργότερα όλοι οι εκάστοτε κοσμήτορες της Σχολής. Παραμένει ακόμη ένα εκκρεμές θέμα το οποίο δεν πρέπει να ξεχάσουν οι επόμενοι, αν κάποτε περάσει η γνωστή μας κρίση. Οι μελέτες υπάρχουν στη Διοίκηση του Πανεπιστημίου.

Δεν προχωρώ στα μετέπειτα, γιατί νομίζω ότι οι νεότεροι θα μιλήσουν για τα επόμενα επιτεύγματα, όπως τα μεταπτυχιακά προγράμματα στην Κύπρο και στη Θεσσαλονίκη, το διαπανεπιστημιακό μεταπτυχιακό της Μουσειολογίας και Μουσειακής Εκπαίδευσης, τη λειτουργία του Διδασκαλείου και άλλα.

Σταματώ εδώ γνωρίζοντας ότι λόγω χρόνου παρέλειψα πολλά και πιθανόν να αδίκησα την προσφορά κάποιων συναδέλφων. Στόχος μου ήταν να δείξω την προσωπικότητα του Τμήματος και του ανθρώπου που ήταν πρωτεργάτης της δημιουργίας των παιδαγωγικών τμημάτων και θεμελιωτής αυτού του τμήματος με τους συνεργάτες που επέλεξε και οι οποίοι κατά τεκμήριο τον στήριξαν στις προσπάθειές του. Έκανα αυτή την επιλογή γιατί πιστεύω ότι το έργο κρίνει το Τμήμα και τον άνθρωπο με το όραμά του και το προοδευτικό του πνεύμα πέρα από τις άλλες λεπτομέρειες. Ακόμη λυπάμαι, γιατί ο Χ. Φράγκος δεν έγινε ποτέ κοσμήτορας της Σχολής.

Θα ήθελα να τελειώσω με τις βαθύτατες ευχές μου για την επόμενη πορεία του Τμήματος και, καθώς εξακολουθώ να παρακολουθώ από μακριά αυτήν την πορεία, θα ήθελα να μη λυπάμαι αλλά να χαίρομαι για αυτά που θα πετύχουν οι νεότεροι. παρά τις τωρινές αντίξοες συνθήκες. Ευχομαι επιτυχία σε όλα.

Η αποδοχή της διαφορετικότητας

Κώστας Μπακιρτζής

Θα ήθελα να μιλήσω για το τμήμα μας και ειδικότερα για ορισμένα του χαρακτηριστικά, έτσι όπως τα έζησα, σε όλη τη διάρκεια της παρουσίας μου εδώ. Άρχισα να διδάσκω τον Οκτώβρη του 1987, μετά από σπουδές Φυσικής στο Α.Π.Θ. και στη συνέχεια παιδαγωγικών επιστημών αφ' ενός και κλινικής κοινωνικής Ψυχολογίας αφ' ετέρου, στη Γαλλία. Το τμήμα μας είχε ιδρυθεί το 1984 και υπήρχε όταν ήρθα κλίμα ζωντάνιας, δημιουργικότητας και πολυαναφορικότητας θα έλεγα. Συνάδελφοι διαφόρων επιστημονικών κλάδων επιχειρούσαν να δημιουργήσουν ένα διεπιστημονικής ποιότητας παιδαγωγικό πρόγραμμα, πρωτόγνωρο για τα κλασικά πανεπιστημιακά δεδομένα. Παιδαγωγοί, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, φιλόλογοι, ιστορικοί, αρχαιολόγοι, γλωσσολόγοι, μαθηματικοί, φυσικοί, αρχιτέκτονες, όπως και καλλιτέχνες, ζωγράφοι, μουσικολόγοι, θεατρολόγοι κ.ά., επιχειρούσαν μια συνθετική πρόταση όπου ο κάθε διδάσκων και το κάθε αντικείμενο, διατηρούσε παράλληλα τα ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά. Ήταν πραγματικά ένα πρωτοφανές εγχείρημα που μας είχε συνεπάρει όλους.

Το χαρακτηριστικό που με εξέπληξε ιδιαίτερα και παράλληλα θεωρώ ότι συνέβαλε αποφασιστικά στην εδραίωση αυτής της ατμόσφαιρας, ήταν, και συνεχίζει να είναι, ένα πνεύμα ελευθερίας, αποδοχής και στήριξης του διαφορετικού, με κύριο κριτήριο την επιστημονική ποιότητα και εγκυρότητα. Αυτό το χαρακτηριστικό, παρά τις επί μέρους δυσκολίες, κύρια σε ό,τι αφορά τις αλλαγές που απαιτούσε σε επίπεδο εγκατεστημένων στάσεων και αντιλήψεων, θεωρώ ότι επετεύχθη σε πολύ μεγάλο βαθμό, λειτούργησε και εξακολουθεί να λειτουργεί αποτελεσματικά, ακόμη πε-

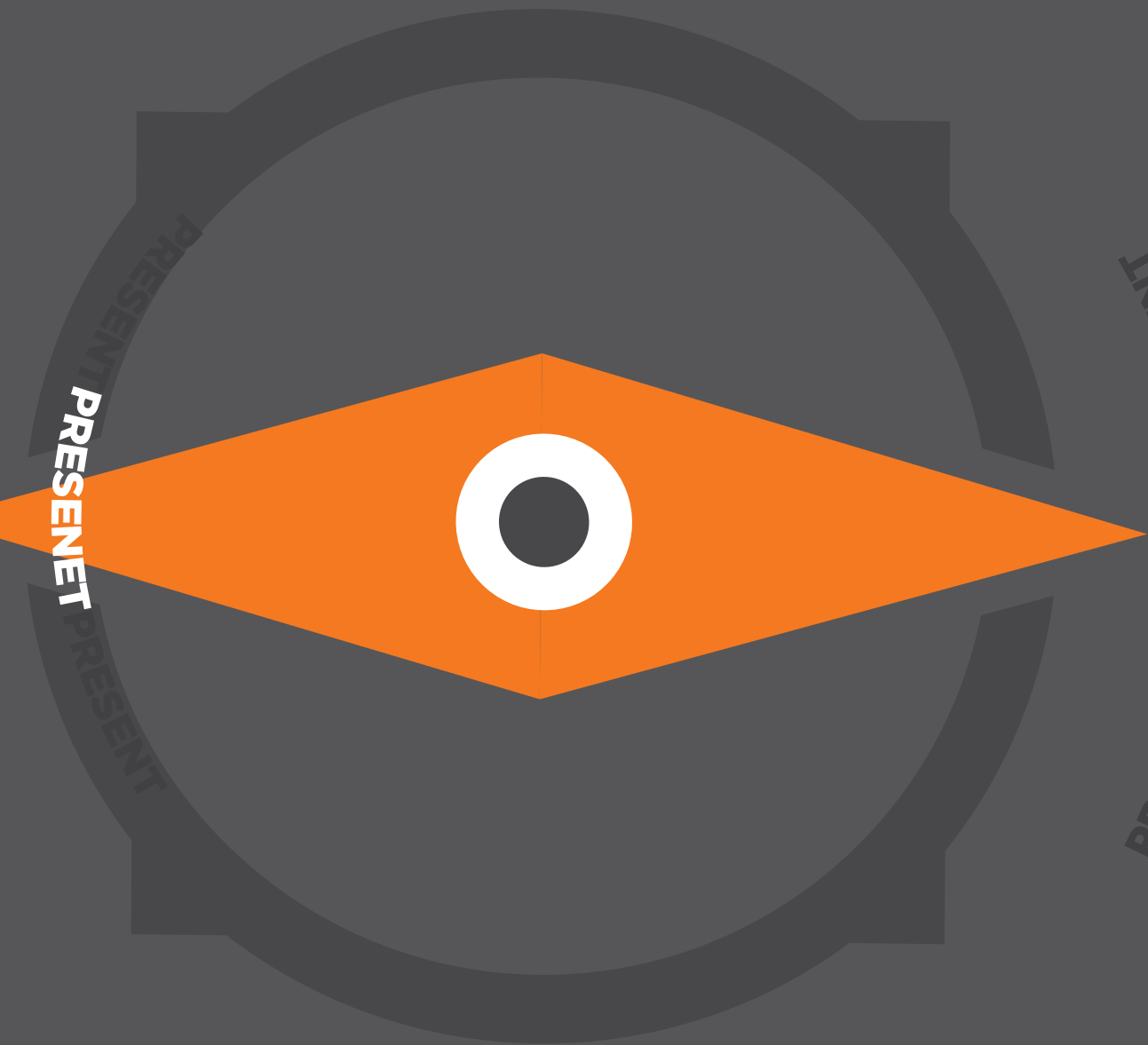
ρισσότερο τα τελευταία χρόνια, όπου το τμήμα μας έχει βρει θα έλεγα και έχει εδραιώσει την ταυτότητά του.

Μιλώντας για τη δική μου εμπειρία και βίωμα ως μέλος του τμήματος, θεωρώ ότι είχα τη σπάνια τύχη να βρεθώ και να εργασθώ σε ένα τέτοιο περιβάλλον. Οι συνθήκες για την ανάπτυξη του γνωστικού μου αντικειμένου, τόσο στο επίπεδο της διδασκαλίας όσο και σε αυτό της έρευνας και των εφαρμογών, ήταν άκρως διευκολυντικές. Παρά την ιδιαιτερότητα του γνωστικού μου αντικειμένου και ιδιαίτερα των εργαστηρίων ευαισθητοποίησης που πρότεινα, που σε μεγάλο βαθμό ήταν ακατανόητα για πολλούς συναδέλφους, δέχθηκα αμέριστη υποστήριξη. Θυμούμαι όταν πρωτοήρθα στο τμήμα, με είχε καλέσει ο εκλιπών Χρήστος Φράγκος να παρέμβω σε ένα σεμινάριο στο Κέντρο της Κρουσηγής. Εκεί πρότεινα κάποιες παιδαγωγικές ασκήσεις μεταξύ των οποίων την ανάβαση από κοινού όλων των συμμετεχόντων σε ένα απότομο λοφίσκο όπου απαιτούνταν να βοηθά ο ένας τον άλλο για να τα καταφέρουμε να ανεβούμε. Ο ενθουσιασμός του Χρ. Φράγκου και η συμμετοχή του στη δραστηριότητα αυτή με εξέπληξε. Η κλίση του λόφου ήταν πραγματικά πολύ μεγάλη. Τον θυμούμαι να γλιστρά και να κινδυνεύει να πέσει, όμως γελούσε και μας παρότρυνε συνεχώς.

Όταν λίγο αργότερα του παρουσίασα και ένα πρωτόκολλο των δραστηριοτήτων που κάναμε εκείνη τη μέρα, με θεωρητική ανάλυση και τεκμηρίωση, από την αντίδρασή του αισθάνθηκα ότι μου δίνονταν η μέγιστη δυνατότητα να ανοιχθώ ελεύθερα στον τομέα των επιστημονικών μου ενδιαφερόντων, στην έρευνα και στην εφαρμογή. Ανάλογη υποστήριξη και αποδοχή θεωρώ ότι υπήρξε μεταξύ όλων των συναδέλφων. Αυτό συνιστά καθοριστικό παράγοντα όχι μόνο για την ανάπτυξη ενός πανεπιστημιακού τμήματος και του έργου των μελών του αλλά για τη μάθηση και την ανάπτυξη κάθε ανθρώπου και ιδιαίτερα των μαθητών και φοιτητών. Τέτοια ήταν η αποδοχή σε αυτά που πρότει-

κτιρίου διαμορφώθηκε μία μεγάλη αίθουσα με ικανοποιητικό εξοπλισμό για τη λειτουργία εργαστηρίων, με πρωτοβουλία νεότερων συναδέλφων που εισήγαγαν και χρησιμοποιούν ανάλογη μεθοδολογία.

Θα ήθελα λοιπόν, και από το βήμα αυτό σήμερα, να τονίσω την ατμόσφαιρα ελευθερίας και υποστήριξης που χαρακτηρίζει το τμήμα μας, τόσο στην έρευνα, όσο και στις δυνατότητες παιδαγωγικών εφαρμογών. Η ατμόσφαιρα αυτή αναπτύχθηκε πιστεύω γιατί υπήρξε πνεύμα αποδοχής του διαφορετικού, ακόμη και του αγνώστου θα έλεγα, με κύριο κριτήριο αφενός το ενδιαφέρον για τον Άλλο, τον διαφορετικό από εμάς Άλλο, και αφετέρου τη σοβαρότητα και την επιστημονική ποιότητα και εγκυρότητα του έργου μας.

PRESENTPRESENTPRESENT

30
Τ.Ε.Π.Α.Ε.

...για το ΠΑΡΟΝ...

ο Τ.Ε.Π.Α.Ε. το 2014

Μαριάννα Τζεκάκη

Πολλοί άνθρωποι μπορούν να μιλήσουν για το παρελθόν και για την πορεία οικοδόμησης του τμήματός μας, πολλοί ακόμα θα μπορούσαν να μιλήσουν και για το παρόν, γιατί το παρόν μας είναι αποτέλεσμα του έργου πολλών. Αφήνουμε βέβαια τους νεότερους να μιλήσουν για το μέλλον και τις εξελίξεις που ονειρεύονται.

Αναφέρθηκε ήδη ότι το Τ.Ε.Π.Α.Ε. ιδρύθηκε και άρχισε να λειτουργεί το 1984 ικανοποιώντας το όνειρο των πρωτεργατών του να κάνουν τις επιστήμες που υπηρετούν την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία ένα σύνολο ερευνητικών δράσεων και εφαρμογών που μπορούν να προσφέρουν στην εκπαίδευση και την αγωγή των μικρών παιδιών. Παράλληλα βέβαια η ίδρυσή του ανταποκρινόταν και σε ένα παλιό όσο και δίκαιο αίτημα της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) για τη δημιουργία Παιδαγωγικών Τμημάτων Δασκάλων και Νηπιαγωγών σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Ξεκίνησε με πέντε μόνο (αποφασισμένα όμως) μέλη και «φιλοξενήθηκε» για μεγάλο διάστημα σε ένα όροφο και του διαδρόμους του Τμήματος Χημικών ή σε λυόμενα αργότερα, με επίσης λυόμενες αίθουσες διδασκαλίας.

Από την εποχή εκείνη και μετά από 30 χρόνια λειτουργίας το Τ.Ε.Π.Α.Ε. σήμερα αποτελεί ένα εύρωστο και αναγνωρισμένο πανεπιστημιακό τμήμα που συγκεντρώνει σημαντικό επιστημονικό και βοηθητικό προσωπικό: 30 άτομα Διδακτικό και Επιστημονικό Προσωπικό, 3 μέλη Ειδικό Διδακτικό Προσωπικό, 8 άτομα Ειδικό Τεχνικό Προσωπικό και διοικητική στήριξη από 5 τουλάχιστον συνεργάτες. Οι τε-

ες και φοιτητές πήραν πτυχίο από το Τ.Ε.Π.Α.Ε. Στον αριθμό αυτό πρέπει να προστεθούν και αριθμοί που αφορούν τους απόφοιτους των μεταπτυχιακών τμημάτων, του Διδασκαλείου και του Προγράμματος Ακαδημαϊκής και Επαγγελματικής Αναβάθμισης Εκπαιδευτικών (εξομοίωσης) Ελλάδας και Κύπρου.

Στα 30 αυτά χρόνια το τμήμα δεν παρέκλινε της αποστολής του η οποία, όπως αναφέρονταν στο ΦΕΚ της ίδρυσης του, ήταν η δημιουργία μιας ακαδημαϊκής κοινότητας που θα είχε προσανατολισμό τη βασική και εφαρμοσμένη έρευνα για την σωματική, ψυχολογική, κοινωνική και νοητική ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας 4-8 χρόνων. Η έρευνα αυτή θα μπορούσε να στηρίξει και την εκπαίδευση (επιστημονική και επαγγελματική) των παιδαγωγών που ασχολούνται με την ηλικία αυτή, σε συνάρτηση με τις διεθνείς επιστημονικές εξελίξεις και τις εθνικές κοινωνικές ανάγκες.

Εκτός όμως από τα παραπάνω το Τ.Ε.Π.Α.Ε. ενδιαφέρθηκε γενικότερα να καλύψει τις όλο και αυξανόμενες ανάγκες της αγωγής και της εκπαίδευσης των μικρών παιδιών με προτάσεις παιδαγωγικού και εκπαιδευτικού προσανατολισμού, εντός και εκτός της πανεπιστημιακής κοινότητας. Επένδυσε επιπλέον σημαντικές δυνάμεις για την συστηματική επιστημονική και επαγγελματική αναβάθμιση των εκπαιδευτικών κυρίως της προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας μέσα από προγράμματα σπουδών, εξομοίωσης, μετεκπαίδευσης και κατάρτισης.

Η επιτυχία των στόχων αυτών που το τμήμα υπηρέτησε με συνέπεια και υπηρετεί ακόμα επί σχεδόν 30 χρόνια τεκμηριώνεται:

- Από τα προγράμματα σπουδών που έχει επεξεργαστεί, με τρεις τουλάχιστον βασικές αλλαγές σε επίπεδο προπτυχιακό και μεγάλο αριθμό μεταπτυχιακών προγραμμάτων.

- Από την πολύμορφη εκπαιδευτική δραστηριότητα που έχει αναπτύξει σε χώρους της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών (μετεκπαίδευση - εξομίωση - επιμορφώσεις) και τη συμμετοχή σε πλήθος επιτροπών μελέτης και εφαρμογής προγραμμάτων για την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία.
- Από την πολύμορφη ερευνητική δραστηριότητα που επικυρώνεται σε μεγάλο αριθμό ημερίδων, σεμιναρίων, συνεδρίων με συμμετοχή της επιστημονικής κοινότητας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, την έκδοση επιστημονικών τόμων και επετηρίδων και τελευταία τη δημιουργία του επιστημονικού περιοδικού «Διάλογοι».
- Από τον μεγάλο αριθμό εκδόσεων έργων σε διάφορες επιστημονικές περιοχές που τα μέλη του Τ.Ε.Π.Α.Ε. έχουν πραγματοποιήσει και συνεχίζουν.

Συνολικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι με το αδιάλειπτο έργο του και τη συμμετοχή των μελών του σε μεγάλο αριθμό επιστημονικών και κοινωνικών δράσεων, το Τ.Ε.Π.Α.Ε. αναβάθμισε και συνεχίζει να αναβαθμίζει τη σημασία της αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών των μικρών ηλικιών, ανέδειξε και συνεχίζει να αναδεικνύει την κρισιμότητα της για την ανάπτυξη των νέων ανθρώπων και πέτυχε να αλλάξει βαθμιαία τις αντιλήψεις ιδρυμάτων και κοινωνίας για την επένδυση στην ηλικία αυτή.

Το 2000 μετονομάζεται σε Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και χωρίζεται σε τομείς με βάση την οργάνωση των επιστημονικών και διδακτικών κατευθύνσεων. Στο πλαίσιο του νέου του προσανατολισμού μεθοδεύει τη λειτουργία συστηματικών επιτροπών που μελετούν και προτείνουν αναφορικά με τα Προγράμματα Σπουδών (Π.Π.Σ.), τις Πρακτικές Ασκήσεις, τα Προγράμ-

ματα Μεταπτυχιακών και Διδακτορικών Σπουδών (Π.Μ.Σ.), την Ερευνητική Πολιτική του Τμήματος με δραστηριότητες ακαδημαϊκής ανάπτυξης και διεθνών σχέσεων, σύνδεσης με τους εκπαιδευτικούς και την κοινωνία, εξωστρέφειας, κ. ά.

Το Τμήμα εποπτεύει επιστημονικά το Παιδικό Κέντρο του Α.Π.Θ (Παιδικός Σταθμός και Νηπιαγωγείο), το οποίο λειτουργεί ως μονάδα αγωγής και εκπαίδευσης για παιδιά προσχολικής ηλικίας 2,5-6 ετών και των οποίων οι γονείς ανήκουν, με τη στενότερη ή ευρύτερη έννοια, στην πανεπιστημιακή κοινότητα του Α.Π.Θ.

Την παρούσα στιγμή το Τ.Ε.Π.Α.Ε. υλοποιεί ένα πρόγραμμα προπτυχιακών σπουδών, πραγματοποιεί ή προετοιμάζει επτά μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής και της Εκπαίδευσης σε συνεργασία με άλλα πανεπιστημιακά τμήματα της Ελλάδας και του εξωτερικού. Στα προγράμματα αυτά συμμετέχουν πάνω από 1500 προπτυχιακοί και 60 περίπου μεταπτυχιακοί φοιτητές στους οποίους θα πρέπει να προστεθούν και οι 35 τουλάχιστον υποψήφιοι διδάκτορες.

Η αξιολόγηση που έγινε το 2013 έφερε στο φως μεγάλο αριθμό δράσεων και δραστηριοτήτων που το τμήμα πραγματοποιεί στο παρόν, τις σημαντικές αλλαγές που υλοποίησε στα προγράμματα σπουδών αξιοποιώντας τις διεθνείς εξελίξεις αλλά και τις ανάγκες που είχαν εκφραστεί κατά καιρούς και καταγράφηκαν, αλλά και το εύρος του φάσματος των επιστημονικών προσεγγίσεων που συμπληρώνουν και ολοκληρώνουν τις σπουδές στην προσχολική αγωγή: με μαθήματα για τις σύγχρονες παιδαγωγικές πρακτικές, για τον γραμματισμό, για την παιδική λογοτεχνία, τις ανθρωπιστικές επιστήμες, για τις θετικές επιστήμες, κ.ά. Το τμήμα αξιοποιεί συστηματικά τις νέες τεχνολογίες για λειτουργία και προβολή, αλλά και υποστήριξη των φοιτητών του, μοιράζεται με το Π.Τ.Δ.Ε. τη βιβλιοθήκη της Παιδαγωγικής Σχολής και υποστηρίζει συστηματικά άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές λειτουργίες.

Στην παρούσα φάση το τμήμα δοκιμάζει να συστηματοποιήσει την ερευνητική του στρατηγική έτσι ώστε να αντλεί αλλά και να εμπλουτίζει το πρόγραμμα σπουδών και τις συναφείς συνεργασίες σε επίπεδο προπτυχιακό αλλά και σε επίπεδο μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, παράλληλα με τη δημιουργία αντίστοιχων εργαστηρίων. Διατηρεί μέσω των πρακτικών ασκήσεων μια σημαντική σχέση με τους εκπαιδευτικούς και την κοινωνία και ενθαρρύνει μια συνεχή αλληλεπίδραση και ανατροφοδότηση που περνά από τη θεωρία στην πράξη και από την πράξη στη θεωρία.

Τα μέλη του τμήματος παρουσιάζουν μεγάλο αριθμό δημοσιεύσεων και μάλιστα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, αλλά παράλληλα διοχετεύουν την έρευνά τους σε εγχώρια έντυπα και μονογραφίες για να αξιοποιηθούν και από τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς. Παράλληλα αναπτύσσουν ποικίλες δράσεις, επιστημονικές και κοινωνικές, παρά τις εμφανώς αντίξοες συνθήκες και τις ελάχιστες οικονομικές παροχές, συμμετέχοντας ενεργά τόσο σε ζητήματα περιβάλλοντος, πολιτισμού και παιδείας όσο και κοινωνικών δράσεων σχετικών με τις ιδιαίτερες σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες.

Μετά από 30 χρόνια λειτουργίας το τμήμα συγκεντρώνει όλους τους δείκτες που εγγυώνται τη συνεχή ακαδημαϊκή του ανάπτυξη: ακαδημαϊκή επάρκεια, εμπειρία, συνδυασμό παλαιού και νέου προσωπικού, οργανωμένη λειτουργία και υποδομές, όπως και δυναμικότητα. Τα μέλη του προσπαθούν με όλες τους τις δυνάμεις, αναπτύσσουν προτάσεις, διορθώνουν λάθη, αξιοποιούν εμπειρίες και αγωνίζονται για ένα καλύτερο αύριο. Για το παρόν μέσα στο οποίο βιώνουν δεν μπορούν βέβαια παρά να ευχαριστούν όλους/ες όσους δούλεψαν για αυτό και να εύχονται πάντα το παρελθόν να λειτουργεί θετικά για το μέλλον.

Ο τομέας της αισθητικής παιδείας σήμερα

Εύα Παυλίδου

Οι σημαντικότερες αναφορές στο «σήμερα» του Τομέα Αισθητικής Παιδείας του Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ. συνοψίζονται στο επιστημονικό, διδακτικό, καλλιτεχνικό, κοινωνικό έργο των μελών του, τόσο ως μονάδων ενός πολυεπίπεδου συνόλου, όσο και ως ομάδας, η οποία συνεργάζεται για έναν κοινό σκοπό. Με αφορμή τον επετειακό εορτασμό για τα 30 χρόνια του Τμήματος και εκπροσωπώντας τις συναδέλφους και τους συναδέλφους μου στον Τομέα, θα αποπειραθώ να σκιαγραφήσω με πολύ λίγα λόγια την ιδιαιτερότητά του και να δώσω το στίγμα της ύπαρξής του στο παρόν και τη σύνδεσή του με το παρελθόν.

Ήδη από την έναρξη της λειτουργίας του Τμήματος και χάρη στην ευρύτητα του πνεύματος του αείμνηστου Καθηγητή Χρήστου Φράγκου, Προέδρου του Τμήματος, πολλά από τα μαθήματα της Αισθητικής Παιδείας (εικαστικά, μουσική, κουκλοθέατρο κ.ά.) αποτελούσαν σημαντικό κομμάτι του τότε Προγράμματος Σπουδών. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν δημιουργήθηκαν οι Τομείς, η πρώτη και επί σειρά ετών Διευθύντρια του Τομέα Αισθητικής Παιδείας, τότε Καθηγήτρια και σήμερα Ομότιμη Καθηγήτρια Χρυσάνθη Μαυροπούλου-Τσιούμη εισήγαγε το γνωστικό αντικείμενο της Μουσικακής Εκπαίδευσης για την Προσχολική Ηλικία, μία καινοτομία για τις τότε ελληνικές πανεπιστημιακές σπουδές, αντικείμενο ευρείας αναγνώρισης και αποδοχής, το οποίο υπογράμμισε την ταυτότητα του Τομέα. Επιπλέον, συγκεντρώθηκαν εξαρχής και νέα γνωστικά αντικείμενα (γραφιστικές τέχνες, ρυθμική-χορός, πολιτιστική κληρονομιά κ.ά.) κι έτσι ο Το-

μέας κατάφερε να καλύψει τότε σχεδόν εξ ολοκλήρου τις ανάγκες επαφής της προσχολικής εκπαίδευσης με τον Πολιτισμό και τις Τέχνες, κάτι που δε συνέβαινε σε άλλα Παιδαγωγικά Τμήματα των Ελληνικών Πανεπιστημίων και σηματοδοτούσε ένα πρωτοποριακό ξεκίνημα.

Σήμερα, οι στόχοι του διδακτικού και του επιστημονικού έργου όλων των μελών του Τομέα σέβονται ένα κοινό πλαίσιο και διατηρούν τη φιλοσοφία που εδραιώθηκε από την ίδρυσή του. Αυτή η φιλοσοφία συνοψίζεται στη σταθερή και συνεπή σύνδεση τη θεωρίας με την πράξη. Η βιωματική επαφή των φοιτητριών και των φοιτητών με μορφές Τέχνης, άλλοτε σε εργαστηριακά μαθήματα και άλλοτε σε πραγματικές συνθήκες εκτός Πανεπιστημιακών χώρων, πλαισιώνει τις διαλέξεις και προσφέρει προσωπικές εμπειρίες που στοχεύουν να συμβάλουν στην κατανόηση της αξίας της Τέχνης και του Πολιτισμού για το παιδί. Τα περισσότερα γνωστικά αντικείμενα του Τομέα συμπεριλαμβάνονται σταθερά στην Πρακτική Άσκηση του Τμήματος, ενώ επιλέγονται συστηματικά από εισερχόμενους φοιτητές του Προγράμματος Erasmus. Πρόσφατα εγκρίθηκε η Κατεύθυνση Μεταπτυχιακών Σπουδών «Αισθητική Αγωγή: θεωρία και δράσεις» στο πλαίσιο ενός ενιαίου νέου Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος, καλύπτοντας ένα κενό χρόνων και ικανοποιώντας επίμονο αίτημα φοιτητριών και φοιτητών του Τμήματος και όχι μόνο.

Η επιστημονική δραστηριότητα των μελών του Τομέα είναι ποικιλότητα, λόγω των ιδιομορφιών κάθε γνωστικού αντικειμένου. Κεντρικοί κοινοί άξονες στην έρευνα είναι οι κατάλληλες εκπαιδευτικές πρακτικές για τα παιδιά και η εκπαίδευση εκπαιδευτικών. Για παράδειγμα, δημιουργούνται και αξιολογούνται συστηματικά εκπαιδευτικές παρεμβάσεις σε νηπιαγωγεία και σε φορείς μη τυπικής εκπαίδευσης. Μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές, εργαστηριακές έρευνες, πτυχιακές εργασίες,

προγράμματα εφαρμοσμένης έρευνας ήταν και συνεχίζουν να είναι περιοχές ερευνητικής δραστηριότητας και παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού. Ωστόσο, τα πεδία έρευνας σε πολλές περιπτώσεις διαφοροποιούνται ή επεκτείνονται μέσα από διατμηματικές και διαπανεπιστημιακές συνεργασίες, ενώ πολυμορφία εμφανίζεται και στις χρησιμοποιούμενες μεθόδους έρευνας.

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του Τομέα Αισθητικής Παιδείας προσδιορίζεται ακόμη καλύτερα μέσα από το καλλιτεχνικό έργο και τις δραστηριότητες Πολιτισμού των μελών του, κατά κανόνα σε συνεργασία με τις φοιτήτριες και τους φοιτητές. Υπάρχει ένα κοινό όραμα που μας δίνει ενέργεια μέσα στην καθημερινή κούραση, που μετουσιώνει τις πιθανές ανθρωπίνες διαφωνίες και συγκρούσεις σε γόνιμες συνεργασίες. Το όραμα αυτό ορίζεται ως η δι-άθεση για προσφορά πολύτιμων βιωματικών εμπειριών στις/ους μελλοντικούς παιδαγωγούς και επικυρώνεται με ενέργειες σύνδεσης του Τμήματος και γενικότερα του Πανεπιστημίου με κοινωνικούς, πολιτιστικούς και παραγωγικούς φορείς μέσα από αισθητικές μορφές δράσεων: δημιουργικότητα, έκφραση, επικοινωνία, βιωματική μάθηση, διεπιστημονικότητα, συνεργασία, ψυχαγωγία είναι οι στόχοι εύρους δράσεων των μελών του Τομέα εντός και εκτός ΑΠΘ.

Οι καλλιτεχνικές ομάδες φοιτητών που δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία μελών του Τομέα ανάλογων ειδικοτήτων αυξήθηκαν αξιοσημείωτα τα τελευταία χρόνια και φαίνεται ότι προσφέρουν την πνοή ζωντανίας, δημιουργικότητας, επικοινωνίας και αισθητικής που χρειάζονται οι νέοι άνθρωποι, οι μελλοντικοί παιδαγωγοί, αλλά και ολόκληρη η Παιδαγωγική Σχολή. Αρχής γενομένης από την Ελεύθερη Κουκλοσκηνή, που λειτούργησε παλαιότερα, συγκροτήθηκαν σταδιακά και είναι σε δράση σήμερα οι ομάδες *Readagogus Ludens*, Μουσικοί Σχοινοβάτες, Παιχνιδιάτορες του Πύργου, και Χοροδιάδραση. Βρίσκοντας

την έκφρασή τους μέσα από αυτές τις εθελοντικές δράσεις οι φοιτήτριες και οι φοιτητές συμμετέχουν σε εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά, φεστιβάλ και παραστάσεις στο Πανεπιστήμιο, σε πολιτιστικές διοργανώσεις της Θεσσαλονίκης και σε διοργανώσεις άλλων πόλεων. Από τις δράσεις δε λείπουν και οι εκθέσεις με δημιουργικές κατασκευές των φοιτητών, που αναφέρονται σε κούκλες, σκηνικά, κοστούμια, αφίσες, φωτογραφικό/ψηφιακό υλικό από κουκλοθεατρικές παραστάσεις, κ.ά.

Η πορεία αυτού του Τομέα στο πέρασμα του χρόνου μπορεί να χαρακτηριστεί ...τρικυμιώδης, αλλά επίμονη και τελικά ανθεκτική. Με δεδομένο ότι, στο πλαίσιο λειτουργίας του προηγούμενου Προγράμματος Σπουδών, τα μαθήματα Προσανατολισμού του Τομέα συγκέντρωναν ανέκαθεν την προτίμηση του μεγαλύτερου αριθμού φοιτητριών και φοιτητών του Τμήματος και λόγω των ιδιαιτεροτήτων των μαθημάτων, οι ανάγκες για εξειδικευμένους χώρους και υλικά ήταν αυξημένες, ενώ οι αντίστοιχες υποδομές του Τμήματος σχεδόν ανύπαρκτες. Η δημιουργία κατάλληλων αιθουσών και εκπαιδευτικού υλικού για το εργαστηριακό μέρος των μαθημάτων μουσικής, χορού, θεάτρου, εικαστικών υπήρξε όλα τα χρόνια πεδίο διαρκούς αναζήτησης λύσεων. Ευτυχώς χάρη στην καλή πρόθεση και τις ενέργειες Προέδρων και Κοσμητόρων, αλλά και την επίμονη προσωπική ενασχόληση των διδασκόντων των ανάλογων μαθημάτων, βρίσκονταν κατά περιόδους προσωρινές ή μονιμότερες λύσεις. Οι σημερινές συνθήκες είναι πλέον καλύτερες από τις προηγούμενες -το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών συνέβαλε θετικά σ' αυτή την κατεύθυνση- αν και δεδομένης της οικονομικής κρίσης, υπάρχει ακόμη δρόμος μπροστά μας.

Τα τελευταία χρόνια, λόγω πολλαπλών συνταξιοδοτήσεων, ο Τομέας συρρικνώθηκε επικίνδυνα και η απουσία γνωστικών αντικειμένων που είναι απαραίτητα για ένα Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, όπως π.χ. η εικαστική

αγωγή, είχε γίνει αισθητή. Στην προσπάθεια εξεύρεσης λύσεων προς όφελος των φοιτητών και λόγω ποικίλων δυσχερειών, επιστρατευτήκαμε μέχρι και συνάδελφοι άλλων ειδικοτήτων του Τομέα για την κάλυψη των συγκεκριμένων διδακτικών αναγκών. Σε πνεύμα αλληλεγγύης και με πολλή δουλειά καταφέραμε να φέρουμε σε πέρας ένα δυσανάλογο έργο με αξιοπρέπεια και επιτυχία, όπως φάνηκε από τις ανά εξαμηνιο αξιολογήσεις των μαθημάτων από τους φοιτητές. Την παρούσα ακαδημαϊκή χρονιά υποδεχθήκαμε νέο μέλος ΔΕΠ, έγινε μία καλή αρχή για την επαναφορά της ισορροπίας και ελπίζουμε στο εγγύς μέλλον να έχουμε τη χαρά να υποδεχθούμε επιστήμονες γνωστικών αντικειμένων που ακόμη λείπουν, ώστε να αποκατασταθεί, να ανανεωθεί και να εκσυγχρονισθεί η πληρότητα που παρουσίαζε ο Τομέας στο ξεκίνημά του.

Ο αριθμός των μελών που απαρτίζουν σήμερα τον Τομέα είναι μικρός (τέσσερις Επίκουροι Καθηγητές και Καθηγήτριες, μία Λέκτορας και ένα μέλος Ε.Ε.Δ.Ι.Π.), ενώ η έλλειψη υψηλόβαθμων Καθηγητών στο σύνολο των μελών του, οδήγησε στον ορισμό Διευθυντών από άλλους Τομείς, όπως ορίζει ο Νόμος. Βεβαίως, το γεγονός αυτό είχε και θετική όψη γιατί έδωσε τη δυνατότητα βαθύτερης γνωριμίας και καλής συνεργασίας με πολύ αξιόλογους συναδέλφους. Μεταξύ αυτών, ο Τομέας Αισθητικής Παιδείας είχε την τύχη και την τιμή να διοικηθεί από τον συνάδελφο για τον οποίο η βαθειά οδύνη είναι ακόμη νωπή: επί δύο ακαδημαϊκά έτη διετέλεσε Διευθυντής μας ο αείμνηστος, ιδιαίτερα αγαπημένος Άνθρωπος, εξαιρετικός επιστήμων και δάσκαλος, Καθηγητής, τότε Πρόεδρος του Τμήματος, ο Σωφρόνης Χατζησαββίδης...

Η εξωτερική αξιολόγηση του Τμήματος που πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2013 αποτίμησε θετικά το διδακτικό, επιστημονικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικό έργο του Τομέα, συνυπολογίζοντας τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Η εξεταστική επιτροπή προέτρεψε τα μέλη

μας να συντάξουν και να υποβάλουν πρόταση θέσπισης συγκεκριμένων κριτηρίων αξιολόγησης του καλλιτεχνικού έργου με τη βαθεία πεποίθηση ότι η αξία του πρέπει να αναγνωρισθεί ακαδημαϊκά. Υπήρξε όμως τιμητική η προφορική επισήμανση και ο έπαινος ότι ίσως το Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ. να είναι το μόνο Πανεπιστημιακό Τμήμα στον κόσμο σήμερα που διαθέτει, μέσω του Τομέα Αισθητικής Παιδείας, ένα σύνολο γνωστικών αντικειμένων, τα οποία προσφέρουν πολλαπλές πολύτιμες προσεγγίσεις του πολιτισμού, προσαρμοσμένες στις ανάγκες της εκπαίδευσης!

Ο Σωφρόνης που μας έφυγε...

Ρούλα Τσοκαλίδου

Ο Σωφρόνης Χατζησαββίδης γεννήθηκε το 1950 στη Σταυρούπολη Θεσσαλονίκης. Το 1974 αποφοίτησε από τη Φιλοσοφική Σχολή της Θεσσαλονίκης (Τμήμα Κλασικών Σπουδών), το 1977 διορίστηκε στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και παρακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές, οι οποίες ολοκληρώθηκαν το 1985 οπότε και αναγορεύτηκε διδάκτορας Γλωσσολογίας με καθηγητές τον κ. Συμεωνίδη Χαράλαμπο, τον κ. Σετάτο Μιχάλη και τον τότε λέκτορα Αγαθοκλή Χαραλαμπίδου.

Το Σεπτέμβριο του 1986 μέχρι και το 1991 αποσπάστηκε ως φιλόλογος καθηγητής στο Ευρωπαϊκό Σχολείο Βρυξελλών.

Το 1995 διορίστηκε στο Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μ.Μ.Ε. του Α.Π.Θ. στη βαθμίδα του λέκτορα με γνωστικό αντικείμενο «Δημοσιογραφικός λόγος: προφορά-γραφή-ανάγνωση», όπου δίδαξε προφορικό και γραπτό δημοσιογραφικό λόγο έως και τον Ιούνιο του 1996. Το Σεπτέμβριο του 1995 διορίστηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας του Α.Π.Θ. στη βαθμίδα του Αναπληρωτή Καθηγητή με γνωστικό αντικείμενο «Ελληνική γλώσσα και η Διδακτική της», όπου δίδαξε Γλωσσολογία και Διδακτική της ελληνικής γλώσσας, ενώ τον Ιούλιο του 1996 διορίστηκε πρόεδρος του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας, θέση στην οποία υπηρέτησε έως τον Ιανουάριο του 2000.

Τον Ιούλιο του 2000, πριν από 14 χρόνια, διορίστηκε στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ. στη βαθμίδα του Καθηγητή με γνωστικό αντικείμενο «Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας». Τον Ιούνιο του

2002 εκλέχτηκε αναπληρωτής πρόεδρος του Τ.Ε.Π.Α.Ε., θέση στην οποία υπηρέτησε έως τον Αύγουστο του 2004 και τον Ιούνιο του 2004 εκλέχτηκε πρόεδρος του Τ.Ε.Π.Α.Ε., θέση στην οποία υπηρέτησε έως τον Αύγουστο του 2006. Από το ακαδημαϊκό έτος 2006/07 έως και το μισό του 2013/14 υπήρξε διευθυντής και επιστημονικά υπεύθυνος του Κοινού ελληνο-γαλλικού Π.Μ.Σ. του Τ.Ε.Π.Α.Ε. σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Maine της Γαλλίας.

Τον Ιούνιο του 2007 εκλέχτηκε κοσμήτορας της Παιδαγωγικής Σχολής, θέση στην οποία υπηρέτησε έως τον Αύγουστο του 2008 και τον Ιούνιο του 2009 εκλέχτηκε ξανά πρόεδρος του Τ.Ε.Π.Α.Ε. έως και το 2013.

Υπήρξε Επιστημονικός Υπεύθυνος και συνεργάτης σε πολλά ερευνητικά και επιχειρησιακά Προγράμματα. Συμμετείχε ως εισηγητής ή συνεισηγητής σε περισσότερα από εκατόν είκοσι συνέδρια, Ημερίδες, συμπόσια κ.τ.λ. στην Ελλάδα και το εξωτερικό και έχει συγγράψει δεκατέσσερα βιβλία και πάνω από εκατόν είκοσι πέντε επιστημονικά άρθρα σε ελληνικά και ξένα περιοδικά και Πρακτικά συνεδρίων. Τα ιδιαίτερα επιστημονικά του ενδιαφέροντα είναι η ελληνική γλώσσα και η διδακτική της, ο δημοσιογραφικός λόγος και η τσιγγάνικη γλώσσα.

Τα παραπάνω τα μοιράζομαι μαζί σας για να γνωρίσουν οι νεότεροι/ες ένα μέρος του έργου και της δράσης του Σωφρόνη Χατζησαββίδη που ήταν για μένα προσωπικά αλλά και για πολλούς/ές συναδέλφους/ισσες του Τ.Ε.Π.Α.Ε. και άλλων Πανεπιστημιακών τμημάτων ένας ιδιαίτερα σημαντικός συνοδοιπόρος στις ερευνητικές μας αναζητήσεις, ένας καλοπροαίρετος πάντα κριτής και υποστηρικτής των νεοτέρων στις επιστήμες της γλώσσας, ένας άνθρωπος που ήξερε να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων, με υποδειγματική συνέπεια και ήθος, να μη φοβάται τις ευθύνες, ένας φίλος που ήξερε να κρατάει τις απαραίτητες αποστάσεις όπου αυτό χρειαζόταν αλλά ήξερε και να είναι παρών και

να ακούει με την ίδια προσοχή τόσο τα επιστημονικά όσο και τα προσωπικά ζητήματα που μοιραζόμασταν μαζί του.

Είμαι περήφανη να δηλώνω ότι υπηρετώ το τμήμα στο οποίο ο Σωφρόνης έχει επενδύσει το μεγαλύτερο μέρος της ακαδημαϊκής και περισσότερο ώριμης ερευνητικής, διδακτικής και διοικητικής του πορείας στο Πανεπιστήμιο και ειδικότερα καμαρώνω για το ότι μοιράστηκα μαζί του από το 2006 μέχρι και τώρα πολλές αρμοδιότητες αλλά και επιστημονικά έργα με αντικείμενο την ετερογένεια της γλώσσας, τη σημασία της διατήρησης των γλωσσικών ποικιλιών που συναποτελούν αλλά και συνυπάρχουν με την ελληνική γλώσσα.

Ο Σωφρόνης μοιραζόταν την πεποίθησή μου ότι τα θέματα της γλώσσας έχουν μια βαθιά πολιτική διάσταση αλλά δεν κραύγαζε για αυτό. Η έμφυτη διακριτικότητά του δεν του επέτρεπε ακραίες εκδηλώσεις ιδεολογικού ή άλλου περιεχομένου. Όταν όμως συστάθηκε η ομάδα Πολύδρομο, με στόχο να κάνει ορατή τη σχέση μεταξύ έρευνας, κοινωνίας και ευρύτερης ιδεολογίας, γύρω από τα ζητήματα του πολυπολιτισμού, ο Σωφρόνης ήταν αυτός που πήρε πρώτος τον λόγο για να συνδέσει τον πολυπολιτισμό με την πολυτροπικότητα και να εγκαινιαστεί έτσι το πρώτο τεύχος της ομάδας μας, τον Απρίλιο του 2009. Η πίστη κι ο σεβασμός του απέναντι στους ανθρώπους των οποίων την επικοινωνία και γλώσσα ανέλυε ήταν τέτοια που ο Σωφρόνης είχε φίλους από διαφορετικές εθνοτικές προελεύσεις και ομάδες, Ρομά π.χ.

Το τελευταίο του έργο που ο ίδιος, σχεδόν προφητικά, χαρακτήρισε ως το κύκνειο άσμα του, είναι ένα βιβλίο στο οποίο αναλύει την ιστορική πορεία και την επιστημολογία της διδασκαλίας της γλώσσας, ένα βιβλίο που περιλαμβάνει όλα τα σύγχρονα θεωρητικά παραδείγματα στη μελέτη της διδασκαλίας της γλώσσας και της γλωσσοδιδακτικής, όπως είναι η θεματική ανάλυση, η συστημική λειτουργική γλωσσολογία, η εθνογραφία της επικοινωνίας, η εφαρμο-

σμένη γλωσσολογία, οι σπουδές γραμματισμού, ένα έργο για το οποίο πρόλαβα να τον επαινέσω και προσωπικά, ένα έργο που έχει αλλά και θα έχει στο εξής σημαντική θέση στις επιστήμες της γλώσσας.

Με δεδομένη την παρουσία του Σωφρόνη στο παρόν του Τ.Ε.Π.Α.Ε. και της Παιδαγωγικής Σχολής του Α.Π.Θ., και εκ μέρους του Τομέα Γλώσσας και Ιστορίας του Τ.Ε.Π.Α.Ε., θα ήθελα στη σημερινή περίπτωση να τον ευχαριστήσω θερμά για το ότι πάντα μπορούσε να διακρίνει τα ουσιώδη, για την εμπιστοσύνη και το γνήσιο ενδιαφέρον που έδειχνε πάντα σε μένα προσωπικά, όπως και στα υπόλοιπα μέλη του τομέα μας, για το ότι ήταν πάντα διακριτικά αλλά πιστά παρών σε όλες μου/μας τις πρωτοβουλίες.

...και το **ΜΕΛΛΟΝ**...

Τα παιδαγωγικά τμήματα βρίσκονται ψηλά στις προτιμήσεις των υποψηφίων

Αργύρης Κυρίδης

Μια συζήτηση για το μέλλον των Παιδαγωγικών Τμημάτων (Π.Τ.) δημιουργεί περισσότερα ερωτηματικά παρά βεβαιότητες, δημιουργεί περισσότερες ανησυχίες παρά καθησυχασμούς, δημιουργεί περισσότερη απαισιοδοξία παρά αισιοδοξία. Και οι λόγοι είναι πολλοί αφού αφορούν όχι μόνο τα Παιδαγωγικά Τμήματα αυτά καθαυτά, αλλά, τις περισσότερες φορές, το ελληνικό πανεπιστήμιο και την ελληνική κοινωνία. Είναι λογικό να περιμένει κανείς ότι σε ένα κοινωνικό και οικονομικό κλίμα, το οποίο κάθε άλλο παρά ευνοεί την ανάπτυξη, την έρευνα και την προαγωγή της επιστήμης και ειδικά των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, τα Π.Τ. δύσκολα θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στους εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς τους σκοπούς. Και η ευθύνη δεν είναι δική τους. Κάθε άλλο. Είναι ευθύνη της ελληνικής πολιτείας και της εκπαιδευτικής της πολιτικής.

Αν προσπαθήσουμε να δούμε και να ταξινομήσουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα Π.Τ. θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε στις εξής ευρύτερες κατηγορίες:

1. Χρηματοδότηση: η χρηματοδότηση έχει μειωθεί εντυπωσιακά, όπως έχει μειωθεί για κάθε πανεπιστημιακό τμήμα και για τα πανεπιστήμια συνολικά. Οι προϋπολογισμοί με το ζόρι φθάνουν για να καλυφθούν κάποιες μόνο από τις πολλές λειτουργικές ανάγκες. Και όσο για την έρευνα, αυτή βασίζεται στις ιδιωτικές δαπάνες των μελών του Δ.Ε.Π.

2. Στελέχωση: η στελέχωση των Π.Τ. κατά τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει πολλά προβλήματα και στις τρεις κατηγορίες του προσωπικού τους. Η συνταξιοδότηση των μελών του ΔΕΠ αφήνει δυσαναπλήρωτα κενά αφού δεν επιτρέπεται η προκήρυξη των θέσεων τους και φυσικά δεν προκηρύσσεται καμία νέα θέση. Οι γραμματείες αποδεκατίστηκαν μέσω της διαθεσιμότητας και το ειδικό προσωπικό δεν συμπληρώνεται με την ίδια λογική που ακολουθείται και με τα μέλη ΔΕΠ.

3. Διδακτικό έργο: Σημαντικό τμήμα των προγραμμάτων σπουδών των Π.Τ καταλαμβάνει η Πρακτική Άσκηση των φοιτητών. Είναι γνωστό ότι η πραγματοποίησή της προϋποθέτει τη συνεργασία με έμπειρους εκπαιδευτικούς οι οποίοι αποσπώνται στα τμήματα. Κατά τα τελευταία χρόνια, οι αποσπάσεις μειώνονταν σταδιακά μέχρι που σταμάτησαν. Ακόμα, οι αθρόες μεταγραφές αύξησαν σημαντικά τον φοιτητικό πληθυσμό και δυσανάλογα σε σχέση με τις υλικοτεχνικές και έμψυχες δυνατότητες των τμημάτων.

4. Απαγόρευση —σχεδόν— της έρευνας (εγκύκλιος Γιαννάκου, κωλυσιεργία Ι.Ε.Π. στην έκδοση άδειας, αδιανόητες παρεμβάσεις στα εργαλεία έρευνας εκ μέρους του Ι.Ε.Π., κατάργηση εκπαιδευτικών αδειών των εκπαιδευτικών που κάνουν μεταπτυχιακές σπουδές, αδυναμία δημιουργίας ερευνητικών ομάδων λόγω περιορισμού του αριθμού των υποψήφιων διδασκόντων κ.λπ.).

5. Μετατροπή των αποφοίτων των Π.Τ. σε εργαζόμενους ευκαιρίας (ωρομίσθιοι, αναπληρωτές). Το εκπαιδευτικό επάγγελμα, τα τελευταία χρόνια έχει λάβει τα χαρακτηριστικά της ευέλικτης απασχόλησης. Αυτό έχει ως συνέπεια την μεταστροφή των επιλογών των υπο-

ψηφίων εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας προς άλλες επιλογές σπουδών. Και είναι λογικό η μεταστροφή της ζήτησης να επηρεάζει και την προσφορά, αφού στη φιλελεύθερη κοινωνική και πολιτική ρητορική η μείωση της ζήτησης απαξιώνει την προσφορά, σαν να πρόκειται για τη ζήτηση ενός εμπράγματος αγαθού, όπως ένα πολυτελές αυτοκίνητο.

6. Συστηματική υποβάθμιση του εκπαιδευτικού επαγγέλματος (οικονομικά και κοινωνικά). Το εκπαιδευτικό επάγγελμα, τα τελευταία χρόνια, αλλά και λίγα χρόνια πριν από την επέλαση της κρίσης άρχισε να υποβαθμίζεται συστηματικά έργω και λόγω. Οι μειώσεις των μισθών, η ελαστική απασχόληση, η δόλια και συστηματική δυσφήμιση των εκπαιδευτικών κάθε βαθμίδας εκ μέρους διαδοχικών κυβερνήσεων από το 2005 και μετά, οδήγησαν σε μερική υποβάθμιση του εκπαιδευτικού επαγγέλματος στην κοινωνική συνείδηση μεγάλων μαζών του ελληνικού πληθυσμού. Αυτή η τεχνητή υποβάθμιση οδηγεί σε απαξίωση των σπουδών στην εκπαίδευση και ενδεχομένως να οδηγήσει και στην μείωση της ζήτησης.
7. Η αστάθεια στον αριθμό των εισαγόμενων φοιτητών δημιουργεί λειτουργικές δυσανεξίες στο σύνολο των Π.Τ. της χώρας, και η αστάθεια αυτή προέρχεται από την αστάθμητη αύξηση του πληθυσμού των φοιτητών μέσω των μεταγραφών που τις διαχειρίζεται «ανέμελα» και «ψηφοθηρικά» η πολιτική ηγεσία. Στα μεν κεντρικά Π.Τ. αυξάνει κατακόρυφα τον αριθμό των φοιτητών με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σημαντικά και πολύπλοκα προβλήματα στη λειτουργία τους, ενώ στα «περιφερειακά» δημιουργεί προβλήματα υπολειτουργίας και απαξίωσης.

Συζητώντας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, κυρίως στο επίπεδο του δημοσίου και του πολιτικού - κομματικού διαιλόγου αλλά και στον διάλογο που αναπτύσσεται μεταξύ των πανεπιστημιακών, καταγράφουμε συχνά απόψεις που εκπορεύονται από μια ιδεολογία της αγοράς. Χρησιμοποιούνται όροι όπως «οι ανάγκες της οικονομίας», «οι ανάγκες της αγοράς», «η ανταγωνιστικότητα», «η προσέλκυση χρηματοδότησης» και άλλες τέτοιες «οικονομίστικες» ορολογίες που εγκλωβίζουν τη συζήτηση ένα βήμα μετά από εκεί όπου θα έπρεπε να ξεκινήσει.

Και ακόμα χειρότερα, η υιοθέτηση των συγκεκριμένων όρων και κατά συνέπεια του συγκεκριμένου ιδεολογικού θύλακα προσομοιάζουν την εκπαίδευση και ειδικότερα την τριτοβάθμια εκπαίδευση με ένα αγαθό το οποίο πωλείται και αγοράζεται, ανάλογα με τα υπόλοιπα καταναλωτικά αγαθά.

Κατά μια άλλη ιδεολογική εκδοχή, η εκπαίδευση είναι βασικό δημόσιο αγαθό, το οποίο δεν υπόκειται και δεν πρέπει να υπόκειται στους νόμους της αγοράς, τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Θα πρέπει να είναι ένα αγαθό, το οποίο η κοινωνία και η συντεταγμένη πολιτεία της θα πρέπει να το προσφέρουν εν αφθονία σε όλους όσοι το έχουν ανάγκη, ή απλώς το ζητούν. Κατά συνέπεια, η συζήτηση για την εκπαίδευση δεν θα πρέπει να ξεκινά από την προσφορά και τη ζήτηση των εκπαιδευτικών αγαθών, αλλά από το σημείο όπου η εκπαίδευση θα πρέπει να διατίθεται εν αφθονία για ολόκληρη την κοινωνία και τον πληθυσμό μιας χώρας, ανεξαρτήτως των βιολογικών και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών του. Και λίγο παραπέρα, η εκπαίδευση δεν πωλείται και δεν αγοράζεται. Προσφέρεται εν αφθονία και ποιοτικά για όποιον την αναζητά. Άρα δεν υπόκειται στους νόμους της αγοράς. Το μόνο στοιχείο που θα πρέπει να την χαρακτηρίζει είναι η καθολικότητα και η ποιότητα.

Παρόλα αυτά, στις μέρες μας, η λειτουργία της τριτο-

βάθμιας εκπαίδευσης έχει τοποθετηθεί στο τραπέζι της εργαστηριακών πειραμάτων, όπου στο όνομα των μεταρρυθμίσεων [sic] έχει αρχίζει να στροβιλίζεται εν μέσω πολλαπλών αλλαγών με τη μορφή χειρουργικών και μικροχειρουργικών μεθόδων στο όνομα της εκλογίκευσης και της μνημονιακής λιτότητας, με τη χρήση εργαλείων όπως αυτά της εξωπανεπιστημιακής διοίκησης, εισηγμένης από τον χώρο της αγοράς, με την αξιοποίηση των νόμων της αγοράς και της αγοραίας λειτουργίας των Α.Ε.Ι. μέσα από την πολύμορφη προσέλκυση πόρων.

Την ώρα που τα Π.Τ. βρίσκονται σε μια λεπτή ισορροπία που μάλλον οδηγεί σε «κατακρήμνισή» τους, ανακλύπτει ένας απροσδόκητος «σύμμαχος» από τον σκληρό πυρήνα της αγοραίας λογικής:

Υπάρχει ακόμα αυξημένη ζήτηση για εκπαιδευτικές - παιδαγωγικές σπουδές. Η ζήτηση παραμένει υψηλή αφού, πανελλαδικά, τα Π.Τ. ανήκουν στο 20% (περίπου) των πανεπιστημιακών τμημάτων με την υψηλότερη ζήτηση. Σε κάθε ελληνικό πανεπιστήμιο που περιλαμβάνει Π.Τ. , τα τμήματα αυτά ανήκουν στο περίπου 20% των τμημάτων του με την υψηλότερη ζήτηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Παιδαγωγική Σχολή του Α.Π.Θ. είναι η 3η Σχολή του Α.Π.Θ. επί συνόλου 11, με την υψηλότερη βάση εισαγωγής, εάν εξαιρεθούν τα τμήματα για τα οποία εξετάζονται ειδικά μαθήματα (Αποτελέσματα Πανελλαδικών Εξετάσεων του 2013). Ακόμα, η Παιδαγωγική Σχολή είναι η 1η σε σύνολο προτιμήσεων Σχολή του ΑΠΘ και η 3η σχολή του ΑΠΘ ως προς το ποσοστό των επιτυχόντων που τη δήλωσαν στις τρεις πρώτες θέσεις του μηχανογραφικού τους. Το Π.Τ.Δ.Ε. του Α.Π.Θ. έχει την 61η υψηλότερη και το Τ.Ε.Π.Α.Ε. του Α.Π.Θ. έχει την 84η βάση εισαγωγής μεταξύ όλων των Τμημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας (συνολικά 269 τμήματα), εάν εξαιρέσουμε τα τμήματα για τα οποία εξετάζονται ειδικά μαθήματα και τις παραγωγικές σχολές των ενόπλων δυνάμεων. Ακόμα, το Π.Τ.Δ.Ε. της Παιδαγωγικής Σχολής του

Α.Π.Θ. είναι το 8ο τμήμα του Ιδρύματος ως προς τον αριθμό των ενεργών φοιτητών, ενώ το Τ.Ε.Π.Α.Ε. του Α.Π.Θ. είναι αντίστοιχα το 14ο τμήμα του Ιδρύματος.

Τα Π.Τ. μπορούν ακόμα να επιβιώσουν και ακόμα περισσότερο να αναβαθμιστούν. Η επιβίωση θα έλθει μέσα από την επίλυση ή την άμβλυση των λειτουργικών προβλημάτων που μαστίζουν τα ελληνικά πανεπιστήμια και τα Π.Τ. ειδικότερα. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα να αναλάβουν τα Π.Τ. ένα τμήμα του έργου του ΙΕΠ, όπως ο σχεδιασμός αναλυτικών προγραμμάτων, η συγγραφή σχολικών εγχειριδίων, η εκπόνηση προτάσεων εκπαιδευτικής πολιτικής και η εκπόνηση ερευνών. Η λειτουργική συγκρότηση των Π.Τ. και το ανθρώπινο δυναμικό τους, τους δίνουν τη δυνατότητα και το συγκριτικό πλεονέκτημα να μπορούν να αναλάβουν τέτοιου είδους έργο.

Το μέλλον των Παιδαγωγικών Τμημάτων

Αναστάσιος Μικρόπουλος

Η αποστολή των Παιδαγωγικών Τμημάτων, σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 320/83 είναι να:

1. καλλιεργούν και να προάγουν τις Παιδαγωγικές Επιστήμες με την ακαδημαϊκή και την εφαρμοσμένη διδασκαλία και έρευνα.
2. παρέχουν στους πτυχιούχους τους τα απαραίτητα εφόδια που θα εξασφαλίζουν την άρτια κατάρτισή τους για την επιστημονική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία.
3. συμβάλλουν στη βελτίωση του επιπέδου και στην κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών της Εκπαίδευσης σε ό,τι αφορά τα ζητήματα Παιδαγωγικής.
4. συμβάλλουν στην αντιμετώπιση και επίλυση παιδαγωγικών προβλημάτων εν γένει.

Από το διάταγμα προκύπτει ότι τα Παιδαγωγικά Τμήματα προετοιμάζουν νέους επιστήμονες και εκπαιδεύουν παιδαγωγούς. Προάγουν επίσης την έρευνα στον χώρο των Επιστημών της Αγωγής και παράγουν νέα γνώση σε όλα τα συναφή με αυτές επιστημονικά πεδία. Τέλος, χορηγούν πτυχία, τα οποία παρέχουν στους κατόχους τους τη δυνατότητα να εργάζονται ως εκπαιδευτικοί σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, δημοτικά και νηπιαγωγεία.

Τα Παιδαγωγικά Τμήματα δηλαδή δεν αποτελούν μόνο επαγγελματικές σχολές, αλλά κατ' αναλογία με τις καθηγητικές σχολές, προετοιμάζουν επιστήμονες, παρέχοντάς τους και τη δυνατότητα διορισμού ως εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν τα Παιδαγωγικά Τμήματα έχουν ξεπεράσει την οπτική των Παιδαγωγικών Ακαδημιών, αν διαθέτουν σαφή ταυτότητα που δηλώνεται από το πρόγραμμα σπουδών και την προαγωγή της έρευνας στον χώρο των Επιστημών της Αγωγής.

Τα ζητήματα ταυτότητας απασχολούν τα Παιδαγωγικά Τμήματα από το 1990, όπως τεκμηριώνεται στο Πανελλήνιο Συμπόσιο «Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης: παρόν και μέλλον» που διοργανώθηκε στην Αλεξανδρούπολη (Παπάζογλου, & Δαβάζογλου, 1994). Το 2001 οι Σταμέλος και Εμβαλωτής επισημαίνουν τον διττό ρόλο των Παιδαγωγικών Τμημάτων, δηλαδή την προαγωγή των Επιστημών Εκπαίδευσης και την Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών. Το 2006 στο πλαίσιο Πανελληνίου Συνεδρίου για τα Παιδαγωγικά Τμήματα, ελάχιστη είναι η συζήτηση και οι προτάσεις σχετικά με το μέλλον των Παιδαγωγικών Τμημάτων πέρα από τον ρόλο τους ως επαγγελματικών σχολών (Ταρατόρη, 2007). Φαίνεται ότι τα Τμήματα δεν έχουν ξεπεράσει την οπτική των Παιδαγωγικών Ακαδημιών.

Έχουν περάσει περισσότερα από 30 χρόνια από τη δημιουργία των Παιδαγωγικών Τμημάτων στην Ελλάδα. Τα Παιδαγωγικά Τμήματα διανύουν τη «δεύτερη γενιά» τους, έχοντας στο μεγαλύτερο βαθμό ανανεώσει το ακαδημαϊκό προσωπικό τους. Φαίνεται όμως ότι παραμένει το ζήτημα της ταυτότητάς τους.

Μία προσπάθεια αποσαφήνισης της ταυτότητας των Παιδαγωγικών Τμημάτων σε ακαδημαϊκό και κοινωνικό επίπεδο έχει ως βάση την αποστολή τους όπως καθορίζεται από το ιδρυτικό Προεδρικό Διάταγμα (320/83), τη θέση τους ως Πανεπιστημιακών Τμημάτων και του ρόλου τους ως Πανεπιστημιακών Τμημάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτικών.

Ξεκινώντας από το τελευταίο ζήτημα, τίθεται το ερώτημα πώς η ακαδημαϊκή κοινότητα των Παιδαγωγικών Τμημάτων στην Ελλάδα προσεγγίζει την εξέλιξη των μελλοντικών αλλά και εν ενεργεία εκπαιδευτικών ως παιδαγωγών και εκ-

παιδευτικών της πράξης. Το ερώτημα σε διεθνές επίπεδο έχει διατυπωθεί από το 1995 (Hargreaves & Fullan, 1995). Απασχολεί επίσης και την ελληνική κοινότητα από το 2003 (Παπαναούμ - Τζίκα, 2003). Μία βασική πτυχή του αφορά στην παιδαγωγική και διδακτική ετοιμότητα των φοιτητών των Παιδαγωγικών Τμημάτων - μελλοντικών εκπαιδευτικών. Λαμβάνοντας ως παράδειγμα το γνωστικό αντικείμενο των Φυσικών Επιστημών, έρευνες δείχνουν ότι φοιτητές καθώς και μελλοντικοί εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν και διατηρούν εναλλακτικές αντιλήψεις (Κώτσης, 2013). Εναλλακτικές αντιλήψεις όμως συναντώνται και σε φοιτητές Τμημάτων Φυσικής (Τσιρογιάννη, Μπαρτζώκας, & Μικρόπουλος, 2013). Ουσιαστικό στοιχείο για την επαγγελματική ανάπτυξη προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η παιδαγωγική γνώση περιεχομένου, που με τη συνδρομή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών μετασχηματίζεται στην τεχνολογική παιδαγωγική γνώση περιεχομένου (Τζιμογιάννης, 2010). Συνδυάζεται με την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω των εκπαιδευτικών σεναρίων, τα οποία σε διδακτικό επίπεδο μετασχηματίζουν τις θεωρίες μάθησης σε διδακτικά μοντέλα και διδακτικές τεχνικές μέσω στοχοθετημένων δραστηριοτήτων (Μικρόπουλος & Μπέλλου, 2010). Τα Παιδαγωγικά Τμήματα οφείλουν, όσον αφορά τον ρόλο τους στην εκπαίδευση μελλοντικών εκπαιδευτικών, να παρέχουν στέρεο θεωρητικό υπόβαθρο, εφαρμοσμένη εκπαίδευση υψηλού επιπέδου και κατάρτιση, καθώς και την απαραίτητη πρακτική άσκηση. Αυτά τα τρία σημεία, του θεωρητικού υποβάθρου, της εκπαίδευσης και της πρακτικής άσκησης αναδιαμορφώνονται διαρκώς και τα προγράμματα σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων πρέπει να ακολουθούν, αν όχι να οδηγούν τις εξελίξεις στα εκπαιδευτικά πράγματα. Το βέβαιο είναι ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού και ιδιαίτερα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλάζει και η αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών των Παιδαγω-

γικών Τμημάτων οφείλει να επικαιροποιείται ώστε να προετοιμάζονται εκπαιδευτικοί που εμπνέουν, τόσο λόγω της γνώσης τους στα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκουν, όσο και για τις διδακτικές τακτικές που υιοθετούν (OECD, 2004; IBF, 2013). Παράλληλα, η διαμόρφωση προγραμμάτων σπουδών υψηλού επιπέδου σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο ισχυροποιεί τη θέση των Παιδαγωγικών Τμημάτων στα Πανεπιστήμια, στην ευρύτερη ακαδημαϊκή κοινότητα και στην κοινωνία.

Σε πρακτικό επίπεδο εντός των Πανεπιστημίων τους τα Παιδαγωγικά Τμήματα μπορούν να:

- προσφέρουν στοχευμένα μαθήματα σε άλλα Τμήματα
- συνδιοργανώνουν διατμηματικά Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών
- έχουν ενεργό ρόλο στην οργάνωση προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης
- συμμετάσχουν στη διαμόρφωση συστημάτων ασύγχρονης και σύγχρονης εκπαίδευσης συνεισφέροντας σε θέματα παιδαγωγικών προσεγγίσεων, διδακτικού σχεδιασμού, ανάπτυξης και αξιολόγησης διδακτικής μεθοδολογίας και εκπαιδευτικού υλικού.

Ως προς τη συνεισφορά τους σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής μπορούν να συμμετέχουν:

- στον σχεδιασμό προγραμμάτων σπουδών
- στη συγγραφή διδακτικών εγχειριδίων
- στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου
- στην εκπαίδευση του δημοκρατικού πολίτη.

Ως προς τη συνεισφορά τους στην κοινωνία, τα Παιδαγωγικά Τμήματα μπορούν να:

- σχεδιάζουν και να υλοποιούν προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών
- έχουν ενεργό ρόλο σε κοινωνικούς φορείς.

Όσον αφορά στην ακαδημαϊκή υπόσταση των Παιδαγωγικών Τμημάτων, απαιτείται εξωστρέφεια. Ο επιστημονικός λόγος που παράγεται στα Παιδαγωγικά Τμήματα είναι συνήθως περιορισμένης εμβέλειας, διατυπωμένος στην ελληνική γλώσσα. Τα Παιδαγωγικά Τμήματα μπορούν να παράγουν επιστημονικό λόγο διεθνούς εμβέλειας, υπάρχουν άλλωστε ενδεικτικά παραδείγματα. Οι εξειδικευμένοι επιστήμονες που τα στελεχώνουν μπορούν να προάγουν την επιστήμη σε βασικό επίπεδο, σε πεδία όπως η μάθηση, η εκπαιδευτική νευροεπιστήμη, η διασφάλιση ποιότητας. Μπορούν επίσης να προάγουν την επιστήμη σε θέματα εφαρμογής.

Όπως φαίνεται, το μέλλον των Παιδαγωγικών Τμημάτων εξαρτάται (αποκλειστικά) από τα ίδια, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης εκπαιδευτικών όσο και σε ακαδημαϊκό επίπεδο παραγωγής νέας γνώσης.

Αναφορές

Hargreaves, A. & Fullan, G. (1995). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Πατάκης.

IBF. (2013). *Study on Policy Measures to improve the Attractiveness of the Teaching Profession in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

OECD. (2005). *Education and training policy. Teachers Matter: attracting, developing and retaining effective teachers*. OECD.

Κώτσης, Θ. Κ. (2013). Εμπειρική Έρευνα στη Διαχρονική Φύση των Εναλλακτικών Ιδεών σε Έννοιες της Φυσικής. Στο Δ. Βαβουγιός & Σ. Παρασκευόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά 8ου Πανελληνίου Συνεδρίου Διδακτικής Φυσικών Επιστημών και Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση* (σσ. 41-63), Βόλος: ΕΝΕΦΕΤ.

Μικρόπουλος, Τ. Α., & Μπέλλου, Ι. (2010). *Σενάρια διδασκαλίας με υπολογιστή*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Πατάζογλου, Γ. Κ., & Δαβάζογλου, Α. Μ. (επιμ.) (1994). *Πρακτικά Πανελληνίου Συμποσίου Παιδαγωγικά τμήματα δημοτικής εκπαίδευσης: Παρόν και μέλλον* Αθήνα: Gutenberg.

Παπαναούμ-Τζίκα, Ζ. (2003). *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού: Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Σταμέλος, Γ. & Εμβαλωτής, Α. (2001). Ανιχνεύοντας το προφίλ των Παιδαγωγικών Τμημάτων. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 14, 279-292.

Ταρατόρη, Ε. Ευ. (2007). Παιδαγωγικά Τμήματα: *Παρελθόν, παρόν και μέλλον: Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου: 20 χρόνια λειτουργίας ΠΤΔΕ*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Τζιμογιάννης, Α. (2010). Η Τεχνολογική Παιδαγωγική Γνώση Περιεχομένου για τις Φυσικές Επιστήμες: Μια εφαρμογή στην επιμόρφωση επιμορφωτών εκπαιδευτικών. Στο Α. Τζιμογιάννης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*, (τόμος II, σσ. 295-302) Κόρινθος: ΕΤΠΕ.

Τσιρογιάννη, Μ. Ι., Μπαρτζώκας, Α., Μικρόπουλος, Τ. Α. (2013). Αντιλήψεις πρωτοετών φοιτητών Φυσικής για το φαινόμενο της εξάτμισης Στο Δ. Βαβουγιός & Σ. Παρασκευόπουλος (επιμ.), *Πρακτικά 8ου Πανελληνίου Συνεδρίου Διδακτικής Φυσικών Επιστημών και Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση* (σσ. 858-865) Βόλος: ΕΝΕΦΕΤ.

Παιδαγωγικά τμήματα και νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση:

Όρια, δυνατότητες, προοπτικές στην εποχή της κρίσης

Νίκος Φωτόπουλος

Εισαγωγή¹

Το μέλλον των παιδαγωγικών τμημάτων στην εποχή της κρίσης και ιδιαίτερα μετά την είσοδο της Ελλάδας στη μνημονιακή περίοδο κάθε άλλο από ευοίωνα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Κι αυτό γιατί, παρά την ανάπτυξη των παιδαγωγικών σπουδών στη δεκαετία του 80, περίοδο που σημαδεύτηκε από την ανωτατοποίηση των πάλαι ποτέ Παιδαγωγικών Ακαδημιών, (Πυργιωτάκης, 1992) το επιμορφωτικό εγχείρημα εξομίωσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, (Μαυρογιώργος, 1999) καθώς και το άνοιγμα των ολοήμερων σχολείων (προσχολικής- δημοτικής εκπαίδευσης) σε όλη την επικράτεια, (Μπουζάκης, 1995) εισήλθαμε σταδιακά σε μία φάση ύφεσης, η οποία με βάση τα μέχρι σήμερα δεδομένα δεν διαφαίνεται να δρομολογεί αισιόδοξες προοπτικές για το μέλλον των παιδαγωγικών τμημάτων. Παρόλα αυτά, οι παιδαγωγικές σπουδές εξακολουθούν να παραμένουν για σημαντικό τμήμα του μαθητικού πληθυσμού η πρώτη εκπαιδευτική επιλογή² αποδεικνύοντας πως το λειτούργημα του παιδαγωγού εξακολουθεί να γοητεύει τους νέους ανθρώπους αλλά και να έλκει όσους θέλουν να χρησιμοποιήσουν τις σπουδές αυτές ως βασικό εργαλείο στον

¹ Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως το κείμενο αναφέρεται χρονικά στην περίοδο του Οκτωβρίου του 2014. Η ανάλυση επομένως αφορά κατά κανόνα τα στοιχεία και τα δεδομένα της εκείνης της περιόδου.

² βλ. ενδεικτικά πίνακα 1 σελ. 10

επαγγελματικό του βίο. Επιπροσθέτως, οι παιδαγωγικές σπουδές δεν φαίνεται να είναι οι μόνες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην εποχή της κρίσης. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σχετίζονται με τη γενικότερη κρίση των ανθρωπιστικών σπουδών στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης (Robinson, 2001), γεγονός που εδράζεται στην κυτταρική μετάλλαξη του προσανατολισμού της εκπαίδευσης τις τελευταίες δεκαετίες (Carnoy & Rhotten, 2002). Αδιαμφισβήτητο στοιχείο ωστόσο παραμένει το γεγονός πως οι παιδαγωγικές σπουδές συνεχίζουν να αποτελούν θεμέλια λίθο των ανθρωπιστικών επιστημών λόγω του ότι το επίκεντρο του ενδιαφέροντος τους εδράζεται στη μελέτη και την έρευνα της διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης του ανθρώπου, με επίκεντρο ενδιαφέροντος την πιο τρυφερή φάση της κοινωνικής του διαδρομής: την παιδική ηλικία. Είναι σαφές πως η διεπιστημονική προσέγγιση της ηλικίας αυτής στο πλαίσιο των παιδαγωγικών τμημάτων προσδίδει σημαντικά ευρήματα, η μετάδοση των οποίων σε νέους επιστήμονες μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στην ενίσχυση και την ανοικοδόμηση του εκπαιδευτικού αλλά και κοινωνικού μας εποικοδομήματος. Υπό την έννοια αυτή η ανάπτυξη και η ενίσχυση των παιδαγωγικών Τμημάτων απαιτείται να ιδωθεί ως αδήριτη ανάγκη κάθε εκπαιδευτικού αλλά και κοινωνικού συστήματος, το οποίο θέλει να επενδύσει στον άνθρωπο και τον στρατηγικό προσανατολισμό μιας ανθρωποκεντρικής κοινωνίας. Αναμφίβολα, λοιπόν, η επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα μιας κοινωνίας συνδέεται άρρηκτα και με την ανάπτυξη των παιδαγωγικών επιστημών καθώς και τον ρόλο που αυτές καλούνται να διαδραματίσουν στο σύγχρονο πολύπλοκο και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον (Lauder, κ.α, 2006).

Το αφητηριακό πλαίσιο μιας σύγχρονης προβληματικής για τις παιδαγωγικές σπουδές

Σε μια εποχή που οι εργασιακές σχέσεις δοκιμάζονται και οι δομές των εκπαιδευτικών προσόντων και των επαγγελματικών εξειδικεύσεων αλλάζουν κάτω από το βάρος του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης πα-

γκοσμιοποίησης, η άσκηση του παιδαγωγικού λειτουργήματος απαιτείται να ιδωθεί με τρόπο ορθολογικό, συντεταγμένο και συστηματικό. Αυτό σημαίνει πως κάθε συζήτηση ή διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι παιδαγωγικές σπουδές διαμορφώνονται στις μέρες μας, είναι αναγκαίο να λάβουν υπόψη τους τις διαδικασίες συγκρότησης των κοινωνικών και επαγγελματικών ιεραρχήσεων, των επαγγελματικών δομών καθώς και τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας μέσα στη διαχρονική σύγκρουση των δυνάμεων του κεφαλαίου και της εργασίας. (Lauder κ.α, 2006).

Υπό αυτή την έννοια στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης οι ανθρωπιστικές σπουδές φαίνεται να δέχονται μια συνολικότερη αμφισβήτηση από την κυρίαρχη ιδεολογία, η οποία τις κρίνει είτε ως μη ανταποδοτικές, είτε λιγότερο «αποδοτικές» σε σχέση με άλλες «επιστημονικές πειθαρχίες», οι οποίες παράγουν πλούτο, συμβάλλουν στην ανάπτυξη του υλικού πολιτισμού ή επιφέρουν μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία στο πλαίσιο ανάπτυξης των καπιταλιστικών κοινωνιών της ύστερης νεωτερικότητας. (Jarvis, 2000)

Είναι σαφές λοιπόν πως με αφορμή τα 30 χρόνια από την ίδρυση του Τ.Ε.Π.Α.Ε., ενός τμήματος ορόσημου στην ιστορία των παιδαγωγικών επιστημών της σύγχρονης Ελλάδας, μάς δίνεται η ευκαιρία να αναστοχαστούμε κριτικά και δημιουργικά πάνω στον ρόλο και την αποστολή του Δημόσιου Πανεπιστημίου, σε μία κοινωνική και οικονομική συγκυρία που η εκπαίδευση συνολικότερα αμφισβητείται ως δημόσια πολιτική. Κι αυτό γίνεται άμεσα εμφανές, όταν αυξάνονται αισθητά οι περικοπές των δημοσίων δαπανών για την παιδεία σε όλες τις εκδοχές και τις εκφάνσεις, ενώ ταυτόχρονα διογκώνονται οι εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες διαπερνούν οριζόντια και κάθετα ολόκληρο το εύρος του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Αναμφίβολα, λοιπόν, τα παιδαγωγικά Τμήματα μέσα στο Δημόσιο Πανεπιστήμιο διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο, ο οποίος τους αποδίδει μια σαφή και διαχρονική καταξίωση τόσο σε επίπεδο συλλογικής συνείδησης όσο και σε επίπεδο επαγ-

γελματικής σταδιοδρομίας αφού για ευνόητους λόγους το λειτουργήμα του παιδαγωγού είναι συνυφασμένο με την ένταξη, την κοινωνικοποίηση αλλά και την πορεία ολοκλήρωσης του ατόμου στη σύγχρονη κοινωνία. Ταυτόχρονα το παιδαγωγικό επάγγελμα κατέστη για δεκαετίες συνώνυμο της προσπάθειας μορφωτικής ανασύστασης της ελληνικής κοινωνίας, ιδιαίτερα δε σε δύσκολες, για το ελληνικό έθνος, ιστορικές στιγμές που η συμβολή των παιδαγωγών τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας υπήρξε εμβληματική. Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη και η προοπτική του επαγγελματικού προφίλ του παιδαγωγικού λειτουργήματος θα πρέπει να αναζητηθεί στο επίπεδο των βασικών σπουδών μέσα στο ελληνικό Δημόσιο Πανεπιστήμιο και από το σημείο αυτό να αναζητηθεί η διερεύνηση των δυνατοτήτων του αλλά και των προοπτικών του, με στόχο την ενίσχυση και την περαιτέρω καταξίωσή του.

Χωρίς αμφιβολία, οι μνημονιακοί νόμοι των τελευταίων ετών έπληξαν ευθέως το κύρος και την αξιοπιστία γενικότερα του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών. Η μισθολογική εξαθλίωση, η απορρύθμιση των εργασιακών τους σχέσεων, η επικράτηση του διοικητικού και γραφειοκρατικού αυταρχισμού στην εκπαίδευση, οι καταργήσεις και συγχωνεύσεις σχολείων, η διαθεσιμότητα και απολύσεις μάχιμων λειτουργών της εκπαίδευσης, η επικοινωνιακή καταιγίδα εναντίον τους, συνέβαλαν αποφασιστικά στην υποβάθμιση της εικόνας (μορφής) αλλά και της ουσίας (περιεχομένου) του εκπαιδευτικού επαγγέλματος συνολικότερα. Η συνισταμένη των πρωτοφανών αυτών ενεργειών πλήγωσαν βάναυσα το έργο και την αποστολή των παιδαγωγών με συνέπεια τη διαμόρφωση μιας ομιχλώδους κατάστασης και προοπτικής σε συνθήκες γενικευμένης κρίσης. Ειδικότερα ο νέος νόμος για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση³ φαίνεται να διαμορφώνει νέα δεδομένα για τις παιδαγωγικές επιστήμες αφού δημιουργείται ειδική κατεύθυνση Παιδαγωγι-

³ ΤΕΥΧΟΣ Α, ΦΕΚ Ν.193, 17/9/2013

κών Επιστημών. Ανεξάρτητα με το αν το νέο νομοθετικό πλαίσιο θα καταστεί ενεργό ή αν τελικά καταργηθεί, τροποποιηθεί και με ποιο τρόπο, είναι σημαντικό να στοχαστούμε πάνω στη βασική αντίφαση, η οποία το διέπει.

Ο νέος Νόμος προβλέπει την ξεχωριστή ύπαρξη κατεύθυνσης παιδαγωγικών επιστημών με αποκλειστικό το δικαίωμα επιλογής της χωρίς την εναλλακτική δυνατότητα επιλογής μιας άλλης επιστημονικής κατεύθυνσης. Αυτό σημαίνει πως η απόφαση των υποψηφίων να ακολουθήσουν τις παιδαγωγικές επιστήμες απαιτείται να είναι η πρώτη και η αποκλειστική επιλογή. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πως κάτι τέτοιο στενεύει σημαντικά τους ορίζοντες και τις εναλλακτικές επιλογές με φόβο να αποθαρρυνθούν πολλοί να ακολουθήσουν την κατεύθυνση των παιδαγωγικών σπουδών, την ίδια στιγμή που στο παρελθόν οι παιδαγωγικές επιστήμες αποτελούσαν μια αξιόπιστη επιλογή για όσους δεν κατάφεραν να εισαχθούν σε μια σχολή του λεγόμενου «υψηλού κύρους» όπως η Νομική, η Ιατρική ή το Πολυτεχνείο. Παράλληλα δεν ήταν λίγες οι φορές που στο παρελθόν είχε εκφραστεί δημόσια η απαίτηση οι παιδαγωγικές επιστήμες να αποτελέσουν μια ξεχωριστή, αυθύπαρκτη και διακριτή επιστημονική επιλογή, έλκοντας αυτούς που θέλουν να σπουδάσουν παιδαγωγικά συνειδητά. Βασικός σκοπός του επιχειρήματος αυτού ήταν η παρακολούθηση των επιστημών αυτών από εκείνους, οι οποίοι το επιθυμούν διακαώς και κυρίως οι νεοεισερχόμενοι να διαθέτουν ένα συγκεκριμένο επιστημονικό προφίλ που να συνδυάζει επαρκώς τόσο τη γνώση θετικών/φυσικών επιστημών όσο και των θεωρητικών.

Ένα ερώτημα και βασικές προϋποθέσεις σχετικά με την επιλογή των παιδαγωγικών Τμημάτων.

Το ερώτημα λοιπόν είναι ξεκάθαρο. Η δημιουργία μίας αποκλειστικής κατεύθυνσης παιδαγωγικών επιστημών θα ενισχύσει το επάγγελμα του παιδαγωγού ή θα οδηγήσει σε περαιτέρω συρρίκνωση και μαρασμό; Είναι σαφές πως κανείς δεν είναι σε θέση να απαντήσει με σιγουριά για το τι μέλλει γενέσθαι σε ένα τέτοιο δίλημμα το οποίο αγνοεί ουσιαστικά μια σειρά

άλλες παραμέτρους, οι οποίες θεμελιώνουν συνδυαστικά την απόφαση επιλογής του παιδαγωγικού επαγγέλματος. Συγκεκριμένα στην παρούσα συγκυρία υπάρχουν μια σειρά από παράγοντες που καταδεικνύουν το ιδιαίτερα δυσμενές κλίμα μέσα στο οποίο είναι αναγκασμένο να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί το παιδαγωγικό επάγγελμα. Σύμφωνα με ερευνητικές, θεωρητικές αλλά και εμπειρικές διασταυρώσεις στοιχείων ανάμεσα στους παράγοντες οι οποίοι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της απόφασης ενός παιδαγωγικού επαγγέλματος είναι:

- ο τρόπος επιλογής και πρόσληψης του εκπαιδευτικού προσωπικού. Το αν δηλαδή θα υπάρχει διαγωνισμός (π.χ ΑΣΕΠ) με ποιους όρους και προϋποθέσεις, αν θα προσμετράται προϋπηρεσία, αν θα υπάρχει η επετηρίδα των εκπαιδευτικών κ.ο.κ.
- οι εργασιακές σχέσεις στο πλαίσιο της διοικητικής ιεραρχίας, το πλαίσιο των μισθολογικών απολαβών και γενικότερα το κλίμα που διαμορφώνεται εντός των εκπαιδευτικών θεσμών (αξιολόγηση εκπαιδευτικών, διαθεσιμότητα, απολύσεις, πειθαρχικό δίκαιο κ.ο.κ.)
- τα κίνητρα επαγγελματικής ανάπτυξης και γενικότερα τα κίνητρα υπηρεσιακής εξέλιξης και αναβάθμισης (εκπαιδευτικές άδειες, συνεχής επιμόρφωση, σχέση με νέες τεχνολογίες και καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ο.κ.)

Ταυτόχρονα είναι σημαντικό ακόμα να αναφερθούν οι παράγοντες, οι οποίοι ενδέχεται να επηρεάσουν την προοπτική των παιδαγωγικών σπουδών αναφορικά με την επιλογή των μαθητών/τριών. Τέτοιοι παράγοντες είναι:

- η εξέλιξη του δημογραφικού ζητήματος της χώρας είναι σαφές πως θα διαμορφώσει πρόσφορες ή αντίξοες συνθήκες για την ανάπτυξη των παιδαγωγικών επαγγελμάτων

- το εύρος και η κλίμακα των συγχωνεύσεων και των καταργήσεων εκπαιδευτικών μονάδων και ειδικότερα μονάδων προσχολικής και δημοτικής εκπαίδευσης
- ο βαθμός ενίσχυσης του ταξικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης, όπως αυτός διαμορφώνεται μέσα από το επίπεδο των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτό σημαίνει πως, αν ο χαρακτήρας της δημόσιας και δωρεάν εκπαίδευσης αμφισβητηθεί και υποχωρήσει με τον τρόπο που συνέβη τα τελευταία χρόνια εις βάρος των κοινωνικά ασθενέστερων, είναι σαφές πως φαινόμενα όπως η σχολική διαρροή, ή η πρόωρη σχολική εγκατάλειψη, θα επηρεάσουν αρνητικά το κύρος και την προοπτική των παιδαγωγικών επαγγελμάτων, αφού θα κερδίσει έδαφος η απαξίωση της εκπαίδευσης συνολικότερα.

Το «μνημονιακό» τοπίο σχετικά με τα προσόντα και τα επαγγελματικά δικαιώματα

Αναφορικά προς το ζήτημα της προοπτικής των παιδαγωγικών σπουδών αξίζει να επισημάνουμε τον αρνητικό ρόλο που θα διαδραματίσει το πρόσφατο νομοθετικό πλαίσιο⁴ σύμφωνα με τον οποίο επεκτείνεται η αναγνώριση των Ευρωπαϊκών Πτυχίων που δίδονται και μετά από φοίτηση σε Ελληνικά Κολέγια τα οποία συνεργάζονται με Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια. Ειδικότερα με τους Νόμους αυτούς μετά την ψήφιση του Ν. 4093|2012 (ΦΕΚ 222 Τεύχος Α') και την πρόσφατη τροποποίησή του με τον Ν. 4111|2013 (ΦΕΚ 18 Τεύχος Α') επεκτείνεται η αναγνώριση των Ευρωπαϊκών Πτυχίων, που δίδονται και μετά από φοίτηση σε Ελληνικά Κολέγια που συνεργάζονται με Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια. Ειδικότερα με αυτούς τους Νόμους τροποποιείται το Π.Δ.

⁴ βλ. σχετικά την πρόσφατη τροποποίηση του Ν. 4093/2012 (ΦΕΚ 222, τ.Α) με τον αντίστοιχο Ν.4111/2013 (ΦΕΚ 18 τ.Α)

38|2010 και έτσι όλα τα πανεπιστημιακά πτυχία που εκδίδονται από πανεπιστήμια χωρών της Ε.Ε. είναι πλέον επαγγελματικώς ισοδύναμα με εκείνα που δίδονται από ελληνικά πανεπιστήμια ή Τ.Ε.Ι. (δηλαδή οι κάτοχοι αυτών θα έχουν τα ίδια εργασιακά δικαιώματα με τους κατόχους ελληνικών πτυχίων. Επιπροσθέτως το Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικών Προσόντων (Σ.Α.Ε.Π.)⁵ καθίσταται ως το αρμόδιο για την εξέταση των αιτήσεων αναγνώρισης τόσο επαγγελματικών προσόντων όσο και των επαγγελματικών ισοδυναμιών.

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πως με γνώμονα το εν λόγω θεσμικό πλαίσιο, δημιουργείται μια σειρά νευραλγικών και κρίσιμων ζητημάτων, τα οποία είναι σαφές πως φέρνουν σε ιδιαίτερα δυσχερή θέση την προοπτική και την εξέλιξη των παιδαγωγικών σπουδών και επαγγελμάτων. Ταυτόχρονα αποδιοργανώνουν πλήρως το πεδίο των προσόντων και των δικαιωμάτων, αφού αναγνωρίζεται ο ρόλος της ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας προσκρούοντας ευθέως στο γράμμα και το πνεύμα των συνταγματικών μας κειμένων περί Ανώτατης Εκπαίδευσης και του ρόλου του Δημόσιου Πανεπιστημίου. Τα ερωτήματα που προκύπτουν είναι περισσότερο από ρεαλιστικά. Ειδικότερα:

- ποιοι θα επιλέγουν τα παιδαγωγικά τμήματα στο Δημόσιο Πανεπιστήμιο όταν θα υπάρχει και θα κατοχυρώνεται (επαγγελματικά και ακαδημαϊκά) η εναλλακτική των κολεγίων (ευρωπαϊκά και μη), τα οποία θα προσφέρουν «ισοδύναμους» τίτλους σπουδών;
- ποιοι θα επιλέγουν τα περιφερειακά παιδαγωγικά τμήματα του Δημόσιου Πανεπιστημίου, όταν θα προσφέρονται πιο ευέλικτες και πιο οικονομικά συμφέρουσες προσφορές από τους ιδιωτικούς παρόχους στα αστικά κέντρα;

⁵ βλ. σχετικά ΦΕΚ 527/Τεύχος Υ.Ο.Δ.Δ.-18.11.2012

- πώς θα διαμορφωθεί η σχέση απορρόφησης των παιδαγωγών σε σχέση με τον Α.Σ.Ε.Π. ή με άλλους τρόπους επαγγελματικής απορρόφησης;
- πώς θα διαμορφωθεί το status των παιδαγωγών με βάση τη μισθολογική καθίζηση που έχει υποστεί ο κλάδος μέσα από την εφαρμογή όλων των μνημονιακών νόμων της τελευταίας πενταετίας;
- πώς θα διαμορφωθεί το επίπεδο σπουδών μέσα στα παιδαγωγικά τμήματα, όταν θα εισέρχονται ολοένα και περισσότεροι φοιτητές με χαμηλότερες επιδόσεις, αφού οι ζοφερές επαγγελματικές προοπτικές και ο «ανταγωνισμός» των κολεγίων θα αναδιαμορφώσουν αρνητικά τους όρους ζήτησης των παιδαγωγικών Τμημάτων;
- πώς θα διαμορφωθεί η ποιότητα των σπουδών όταν οι ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό, χρηματοδότηση, υποδομές κ.λπ. θα διογκώνονται διαρκώς;

Εκτιμήσεις και επισημάνσεις στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής σχετικά με το μέλλον των παιδαγωγικών Τμημάτων

Μετά από την παράθεση μερικών από τα κρίσιμα ερωτήματα που πλαισιώνουν τη συζήτηση σχετικά με το μέλλον και την προοπτική των παιδαγωγικών Τμημάτων, είναι σαφές πως η μνημονιακή πολιτική των τελευταίων ετών διαμόρφωσε αντίξοες συνθήκες για την περαιτέρω ανάπτυξη και εξέλιξή τους, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως ακολουθείται κατά κανόνα η στρατηγική της «πτώσης του ώριμου φρούτου» με δεδομένο πως η πολιτική αυτή συνυφαίνεται με το νεοφιλελεύθερο δόγμα της συρρίκνωσης και της συγχώνευσης ιδρυμάτων, την επιλογή της λιτότητας, την «απελευθέρωση» των σπουδών από τη δημόσια μέριμνα και την εκχώρηση σημαντικού τους μέρους στην ιδιωτική σφαίρα (Ball, 1998). Ωστόσο είναι σαφές πως οι

προτεραιότητες αυτές είναι απόλυτα συμβατές με το μνημονιακό στρατηγικό σχέδιο λιτότητας, το οποίο εφαρμόστηκε τα τελευταία χρόνια με στόχο τη συρρίκνωση του χάρτη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τη μείωση της πρόσβασης στο αγαθό της γνώσης, την αποδυνάμωση της ανθρωπιστικής παιδείας, την ενίσχυση των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων (Σιάνου, 2010).

Είναι σχεδόν βέβαιο πως, αν δεν ανατραπεί ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται θεσμικά η όλη αρχιτεκτονική με την οποία επιχειρείται να υποθηκευτεί συνολικότερα το μέλλον της εκπαιδευτικής πολιτικής στην εποχή του μνημονίου, το υφιστάμενο μοντέλο λειτουργίας των παιδαγωγικών σπουδών στο Δημόσιο Πανεπιστήμιο είναι πολύ πιθανόν να αλλάξει βίαια, ο παιδαγωγικός κλάδος να εξαναγκαστεί σε συρρίκνωση και ενδεχομένως σε μαρασμό, αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα.

Για τον λόγο αυτό:

- απαιτείται μια γενναία πρωτοβουλία για την υπεράσπιση του δημόσιου και δωρεάν χαρακτήρα των παιδαγωγικών σπουδών καθώς και της αναβάθμισής τους σε συνδυασμό με την επαγγελματική ανάπτυξη και προοπτική τους
- επιβάλλεται η συζήτηση για τον εξορθολογισμό και την επικαιροποίηση των αναγκών να ανοίξει από τα ίδια τα παιδαγωγικά Τμήματα με πρωταρχικό στόχο τη λήψη βιώσιμων και ρεαλιστικών προτάσεων χωρίς να χαθεί πολύτιμος χρόνος ώστε να συρθούν οι θεσμικοί εκπρόσωποι των Τμημάτων είτε σε προσχηματικό διάλογο της τελευταίας στιγμής είτε να αποδεχτούν ήδη ειλημμένες αποφάσεις πάνω σε αρνητικές εξελίξεις υποβάθμισης και εκφυλισμού, που εκ των υστέρων δύσκολα θα μπορούν να ανατραπούν.

Για τους παραπάνω λόγους είναι αυταπόδεικτο πως ο δυναμισμός, η αυτογνωσία, η αυτοκριτική καθώς και η ισχυρή πολιτι-

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ball,S.J. (2007) Education plc: understanding private sector participation in public sector Education, New York: Routledge
- Carnoy, M & Rhotten, D. (2002) “ What does Globalization Mean for Educational Change; A Comparative Approach” Comparative Education Review, 46 (1) 1-9
- Mc Laren, P - Farahmandpur,R. (2013) Για μια παιδαγωγική της αντίστασης, Αθήνα: Τόπος
- Robinson, W. (2001) Social Theory and Globalization: the rise of a transnational state. Theory and Society, 30: 157-200
- Lauder, H. Brown, P. Dillabough, J.A. Halsey,A.H. (2006) Education, Globalization and Social Change, Oxford: Oxford University Press
- Jarvis, P. (2000) Globalization, the Learning Society and Comparative Education, Comparative Education 36 9(3) 343-355
- Μαυρογιώργος, Γ. (1999) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και επιμορφωτική πολιτική στην Ελλάδα, στο Αθανασούλα Ρέππα, Α., Ανθόπουλος, Σ., Κατσουλάκης, Σ., Μαυρογιώργος, Γ., Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων Τ. Β Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Μπουζάκης, Σ. (1995), Το Ολοήμερο Σχολείο. Θεωρία και πράξη. Σύγχρονες τάσεις, στα πρακτικά του Θ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΟΕΔ-ΔΟΕ, Πάφος, σελίδες 35-55.
- Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (1992) Η Οδύσσεια του διδασκαλικού επαγγέλματος, Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης
- Πυργιωτάκης, Ι. (2001), Ολοήμερο Σχολείο: Διεθνείς εξελίξεις και η ελληνική περίπτωση, στο Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (επιμέλεια), Ολοήμερο Σχολείο. Λειτουργία και Προοπτικές, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σελίδες 7-27
- Σιάνου, Ε. (2010) Από το Πανεπιστήμιο στην αγορά Εργασίας- Όψεις κοινωνικών ανισοτήτων, Αθήνα: Μεταίχμιο

